

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Katedra sociální práce

Lucie Lankašová

**ROZVOJ SOCIÁLNÍ EKONOMIKY V PROSTŘEDÍ NEZISKOVÝCH ORGANIZACÍ
V ČESKÉ REPUBLICCE**

Diplomová práce

Obor: sociální práce

Akademický rok: 2008/2009

Forma studia: prezenční

Vedoucí práce: Prof. JUDr. Igor Tomeš, Csc.

Oponent práce: PhDr. Jakub Čtvrtník MBA

Datum obhajoby:

Výsledek obhajoby:

P R O H L A Š U J I ,

že tuto předloženou diplomovou práci jsem vypracovala zcela samostatně
a cituji v ní veškeré prameny, které jsem použila.

V Praze dne 15. 12. 2008

Podpis:

Ráda bych poděkovala Prof. Igoru Tomešovi za vedení mé práce a cenné připomínky k jejímu zpracování, poděkování patří také panu Peteru Mészárosovi za zprostředkování přístupu k mnoha důležitým informacím a zkušenostem a v neposlední řadě děkuji všem blízkým, kteří mne provázeli po celou dobu mého studia.

Obsah

Obsah.....	3
Úvod.....	6
1. Evropský kontext sociální ekonomiky.....	7
1.1 Definice základních pojmů	7
1.1.1 Sociální ekonomika	8
1.1.2 Sociální podnik	9
1.1.3 Sociální podnikání	10
1.1.4 Integrovaní sociální podniky - WISE	11
1.1.5 Sociální firma.....	13
1.1.6 Sociální družstvo	14
1.1.7 Obecní podnik, obecní firma.....	15
1.1.8 Subjekty, podporující činnost sociálních podniků.....	16
1.1.9 Sociálně odpovědný podnik, podnikatel, firma	16
1.2 Vývoj sociální ekonomiky.....	16
1.2.1 Významné instituce na poli evropské sociální ekonomiky.....	23
2. Sociální stát a sociální ekonomika.....	25
2.1 Sociální stát	25
2.2 Vztah sociálního státu a sociální ekonomiky	27
2.3 Aktivní sociální politika	31
3. Česká republika.....	34
3.1 Legislativní prostředí sociální ekonomiky	34
3.1.1 Občanský zákoník.....	34
3.1.2 Obchodní zákoník.....	35

3.1.3 Zákon o daních z příjmu	35
3.1.4 Zákon o stabilizaci veřejných rozpočtů	36
3.1.5 Zákon o zaměstnanosti	36
3.1.6 Zákon o veřejné prospěšnosti.....	37
3.1.7 Zákon o zadávání veřejných zakázek	37
3.2 Strategické dokumenty	39
3.3 Osoby se znevýhodněním v legislativních normách a dalších dokumentech	43
3.4 Další podpora sociální ekonomiky	45
3.5 Sociální ekonomika po česku	46
3.5.1 Sociální ekonomika	46
3.5.2 Sociální podnikání	47
3.5.3 Sociální podnik	47
3.5.4 Sociální firma.....	48
3.6 Provázanost sociální práce a činnosti sociálních podniků	49
3.6.1 Chráněná pracovní dílna	50
3.6.2 Socioterapeutická dílna.....	50
3.6.3 Agentury podporovaného zaměstnávání.....	51
3.6.4 Zaměstnání v sociální firmě	51
3.7 Obec jako účastník sociální ekonomiky	52
3.7.1 Obec jako zakladatel sociálního podniku.....	53
3.7.2 Obecní podnik	53
3.7.3 Obec jako zadavatel veřejných zakázek.....	53
3.8 Nadace a další subjekty sociální ekonomiky	54
3.9 Významná témata české sociální ekonomiky	54
3.9.1 Členství a spolkovost.....	54
3.9.2 Právní forma a změny v legislativě.....	56

3.9.3 Veřejná podpora a veřejné zdroje	56
3.9.4 Podnikání v sociální oblasti	57
4. Projekt a možnosti dalšího rozvoje.....	58
4.1 Mapování sociálních firem	60
4.1.1 Použitá metoda sociologického výzkumu	60
4.1.2 Dotazník	61
4.1.3 Průběh mapování	61
4.1.4 Přehled výsledků mapování	62
4.1.5 Potenciální sociální firmy	63
4.1.6 Shrnutí.....	67
4.2 Potřeby potenciálních sociálních firem.....	69
4.3 Významná témata pro rozvoj sociálních firem	69
4.3.1 Zneužití konceptu sociálních podniků a sociálních firem.....	70
4.3.2 Zdroje	71
4.3.3 Spolupráce a síťování	73
4.3.4 Prosazování sociální ekonomiky	73
4.3.5 Propagace sociální ekonomiky v běžných médiích	74
Závěr.....	75
Literatura.....	76
Přílohy.....	79

Úvod

Sociální ekonomice a sociálnímu podnikání jsem se věnovala již v postupové práci, kterou jsem obhájila v roce 2006. V té době byly pojmy z oblasti sociální ekonomiky mezi odbornou veřejností v prostředí České republiky něčím novým, téměř neznámým, bylo obtížné téma zpracovávat. Také v rámci Evropského společenství se novodobý koncept teprve hledal. O dva roky později sociální ekonomika zaznamenává stále větší zájem, koncept je i přesto neustále ve vývoji. Díky činnosti odbornic a odborníků z akademického prostředí i z praxe již máme k dispozici první definice sociální ekonomiky a dalších souvisejících pojmů pro Českou republiku.

Tento poměrně strmý vývoj se samozřejmě neobejde bez komplikací a překážek, nejasností. Ostatně jako vždy, když vzniká něco nového. V sociální ekonomice je významná rozmanitost, kterou nabízí, ta může být ale zároveň zdrojem velkých nejistot, jak se ukazuje v odborných diskuzích. V rámci sociální ekonomiky lze nalézt více typů subjektů s různou právní subjektivitou, historií vývoje a vizí do budoucnosti. Tato práce se věnuje nestátním neziskovým organizacím, které provozují nebo mají v plánu založení sociálního podniku s cílem zaměstnávat osoby se zdravotním postižením nebo sociálním znevýhodněním. Pro tyto neziskové organizace může být prostor sociální ekonomiky velkou výzvou, další směřování této nové disciplíny závisí také na jejich představitelích a aktivitě v této oblasti.

Cílem teoretické části práce je zachytit současnou podobu sociální ekonomiky v evropském a především českém kontextu a srozumitelně ji prezentovat v ucelené podobě společně s výstupy z praktické části, které by mohly být prospěšné nestátním neziskovým organizacím, které uvažují o založení sociálního podniku, resp. sociální firmy. Dalším cílem je tedy mapovat současné prostředí pro rozvoj sociální ekonomiky v České republice z pohledu nestátních neziskových organizací a popsat příležitosti a možnosti pro další rozvoj či upozornit na možná rizika.

První kapitola je věnována evropskému kontextu sociální ekonomiky, jsou zde uvedeny definice pojmů sociální ekonomika, sociální podnik, sociální firma a další termíny, které se sociální ekonomikou souvisejí. Dále uvádím významné dokumenty na evropské

úrovni, ve kterých je sociální ekonomika začleněna. Druhá kapitola je věnována vztahu evropského sociálního státu a sociální ekonomiky, klade si za cíl upozornit na roli sociálního státu při vytváření konceptu sociální ekonomiky a odděluje proces hledání udržitelné podoby novodobého sociálního státu od samotné sociální ekonomiky. Třetí kapitola představuje sociální ekonomiku v prostředí České republiky, představuje definice ustavené pro Českou republiku, sleduje vývoj v několika posledních letech a soustředí se na provázanost sociální práce a činnosti sociálních podniků, hledá uplatnění obcí v celém konceptu.

Praktická část vychází z informací uvedených v teoretické části a je zaměřena na konkrétní zkušenosti nestátních neziskových organizací s konceptem sociální ekonomiky, konkrétně sociální firem. Jsou zde prezentovány výstupy výzkumu mapování sociálních firem v České republice, potřeby potenciálních firem a další klíčové skutečnosti, které hrají důležitou roli v rozvoji sociálních firem a sociálních podniků v České republice.

1. Evropský kontext sociální ekonomiky

1.1 *Definice základních pojmů*

Následující text se bude věnovat pojmům z oblasti sociální ekonomiky na evropské úrovni. Vzhledem k tomu, že Česká republika a další státy východní Evropy jsou také členy Evropské unie, považuji za přínosné zahrnout jejich pojetí jako rovnoprávné k pojetí starých členských států. Představím pojmy sociální ekonomika, sociální podnik, sociální podnikání, sociální podnik typu WISE, sociální družstvo, sociálně odpovědný

podnikatel. Dále se můžeme setkat s pojmem obecní podnik, obecní firma. V zahraničí se pod sociální ekonomiku řadí také etické banky, střešní organizace.

Spoluautor publikace *Social economy in Poland* M. Rymsza (2008) řadí družstevní hnutí, kumpeličky, vzájemné pojišťovny ke „staré sociální ekonomice“ a „nová sociální ekonomika“ je podle něj ta, která se vyvíjí po druhé světové válce, resp. v druhé polovině 20. Století. V této práci se budu v souladu s touto terminologií zabývat pouze „novou sociální ekonomikou“. Tato nová vlna sociální ekonomiky podle Rymszy zahrnuje novou právní formu sociálních podniků, ale také ekonomické aktivity neziskových organizací, na poli družstevního hnutí se pak jedná o tzv. sociální družstva.

1.1.1 Sociální ekonomika

Evropská komise deklaruje důležitost sociální ekonomiky. Ačkoli je koncept sociální ekonomiky v jiných evropských zemích zaveden déle než u nás, i tam se potýkají s nejasnou definicí a výkladem. Pro koncept sociálního podnikání je sociální ekonomika zastřešující, proto je podle mne nutné její principy přiblížit. Obecné charakteristiky entit sociální ekonomiky podle Evropské komise jsou následující:

- jejich primárním cílem není dosáhnout ročního výnosu ze základního jmění. Jsou přirozenou součástí účastnické (stakeholder) ekonomiky, jejíž podniky jsou vytvářeny běžnými potřebami a jsou odpovědné těm, kterým mají sloužit
- jsou všeobecně zřízeny v souladu s principem „jeden člen, jeden hlas“
- jsou flexibilní a inovativní – podniky sociální ekonomiky jsou vytvářeny v závislosti na měnících se sociálních a ekonomických podmínkách
- většina z nich je založena na dobrovolné spolupráci, členství a odpovědnosti

Evropská komise dále uvádí čím je koncept sociální ekonomiky důležitý:

- přispívá k efektivní soutěži na trhu
- nabízí potenciální vznik nových pracovních míst a nových forem podnikání a zaměstnávání
- je převážně založena na členských aktivitách

- čelí novým společenským potřebám
- přiklání se k občanské účasti a dobrovolné práci
- zvyšuje solidaritu a soudržnost
- přispívá k začlenění ekonomik kandidátských zemí

Z výše uvedených charakteristik je viditelný velký rozsah sektoru sociální ekonomiky. Takto vymezený pojem může zahrnovat nepřebernou škálu institucí a činností. Není jasné, která instituce může být považována za subjekt sociální ekonomiky a která již ne. Mezi subjekty sociální ekonomiky řadí Evropská komise:

- a) družstva
- b) vzájemné spolky
- c) spolky, sdružení a dobrovolnické organizace
- d) nadace
- e) sociální podniky

1.1.2 Sociální podnik

Podle Evropské komise je sociální podnik částí sektoru sociální ekonomiky. Sociální podniky představují soubor organizací, které existují na pomezí tradičního soukromého a veřejného sektoru. Ačkoli neexistuje žádná univerzálně přijímaná definice sociálního podniku, jeho klíčové a rozlišující charakteristiky jsou sociální a společenské cíle kombinované s podnikatelským duchem soukromého sektoru. Sociální podniky mohou být různorodé, většinou působí alespoň v jedné z následujících rovin:

- pracovní začlenění (např. školení a začleňování nezaměstnaných lidí)
- služby (např. služby péče o dítě, služby pro staré lidi, sousedská výpomoc, pomoc pro znevýhodněné osoby)
- místní rozvoj znevýhodněných oblastí (např. sociální podniky ve vzdálených venkovských oblastech, rozvoj/obnovení sousedských vzorců v městských oblastech)

V dalších charakteristikách sociálního podniku z pohledu ekonomického a sociálního se shoduje Evropská komise s EMES¹:

Ekonomické znaky sociálního podniku

- kontinuální činnost v produkci zboží a/nebo prodávání služeb
- vysoký stupeň autonomie
- významná úroveň ekonomického riskování
- minimální objem placené práce

Sociální znaky sociálního podniku

- iniciativa skupiny občanů
- rozhodovací síla není založená na vlastnictví kapitálu
- participativní prostředí, které zapojuje členy
- omezené přerozdělování zisku
- cíle, které prospívají komunitě

CEFEC² definuje sociální podnik jako jakýkoli podnik, který je primárně vytvořen za účelem podpory sociální a ekonomické integrace postižených a znevýhodněných lidí. Jeho aktivity zahrnují jak rehabilitaci, tak komerční aktivity (CEFEC, 2007).

1.1.3 Sociální podnikání

Sociální podnikání je pak jako nástroj sociální ekonomiky realizováno skrze subjekty soukromého, veřejného a třetího sektoru. V evropském pojetí je vnímáno jako dosahování sociálních či jiných veřejně prospěšných cílů skrze účast na trhu a naplnění znaků sociálního podniku. Sociálním podnikáním ale můžeme také rozumět dosahování zisku skrze běžné podnikatelské aktivity, které pak financují chod organizace se sociálními či jinými veřejně prospěšnými cíli. Toto pojetí je známo především v USA.

---

¹ Evropská výzkumná síť, zabývající se sociální ekonomikou především na teoretické úrovni

² Evropská konfederace družstev a sociálních firem

1.1.4 Integrovaní sociální podniky - WISE

WISE (work integration social enterprise) je zkratka používaná pro jeden z možných typů sociálního podniku. Pod tímto názvem se skrývají organizace, které poskytují pracovní uplatnění osobám se znevýhodněním a to jak se zdravotním, tak se sociálním. WISE jsou takovým typem sociálního podniku, který nabízí spojnici mezi oblastí sociální práce (uplatňované v rámci nestátních neziskových organizací a to především těch, které poskytují sociální služby) a sociálním podnikáním. V takových sociálních podnicích jsou zapojeni mimo jiné i sociální pracovníci, kteří hledají nové možnosti zaměstnávání osob se znevýhodněním. Propojení těchto dvou oblastí přináší výzvy i komplikace, které ukáží na příkladech z prostředí České republiky.

V rámci projektu PERSE zkoumali Davister, Defourny a Gregoire (2006) organizace, které zaměstnávají osoby se znevýhodněním a v rámci 10ti členských států Evropského společenství³ rozlišují 39 typů takových organizací⁴.

Tyto organizace jsou dále rozděleny a zkoumány z pohledu pěti různých kategorií a testovány, zda odpovídají definici sociálního podniku podle Defournyho⁵. Kategorie jsou následující:

- formy začlenění (přechodné zaměstnání, stálá pracovní místa bez finanční podpory, integrační zaměstnávání se stálou finanční podporou, socializace prostřednictvím činnosti)
- statut znevýhodněných pracovníků (běžná pracovní smlouva, stáž, zaměstnanecký statut bez nároku na plnou mzdu)
- formy profesního zaučení (zaučení během práce, strukturované zaučení)

---

³ Německo, Francie, Velká Británie, Irsko, Finsko, Švédsko, Portugalsko, Španělsko, Belgie, Itálie

⁴ Francouzský SCE (Enterprises sociales d'insertion), v České republice nemá tento termín ekvivalent, v kontextu této práce jej překládám jako integrační sociální podnik

⁵ Člen výzkumné sítě EMES, autor publikace *Sociální podniky v rozšířené Evropě: Koncept a zkušenosti*

- hlavní znaky veřejných cílů (právní rámec, charakteristika skupiny znevýhodněných)
- zdroje
  - a) peněžní – účast na trhu (prodej výrobků či služeb), veřejné subvence, dary
  - b) nepeněžní – dobrovolnictví a sociální kapitál

S ohledem na výše uvedená kritéria pojmenovali Davister, Defourny a Gregoire (2006) čtyři typy sociálních podniků, které poskytují práci osobám se znevýhodněním na trhu práce a které nabízejí:

- a) pracovní integraci s podporou dotací, chráněná pracovní místa
- b) stabilní a ekonomicky udržitelné zaměstnání
- c) resocializaci s pomocí pracovních aktivit
- d) přechodné zaměstnávání nebo stáž

Výše popsaná charakteristika integračních sociálních podniků odpovídá podmínkám do roku 2003, tedy před vstupem České republiky a dalších devíti států do Evropské unie. Bylo by jistě zajímavé sledovat, jak by se připojení dalších států promítlo do struktury integračních sociálních podniků. Vybrané typy integračních sociálních podniků uvádím dále a to včetně těch typů sociálních podniků, které nejsou zahrnuty ve výše zmíněné zprávě a vyskytují se na území nově přistoupivších států. Zaměřuji se na ty sociální podniky, které nabízejí stabilní a ekonomicky udržitelné zaměstnání.

Slovensko definuje sociální podnik společně s agenturami tzv. dočasného zaměstnávání nebo agenturami podporovaného zaměstnávání jako jednu z nestátních služeb zaměstnanosti. O statut sociálního podniku může požádat jakákoli fyzická nebo právnická osoba, která zaměstnává minimálně 30 % znevýhodněných uchazečů o zaměstnání, jak je definuje slovenský Zákon č. 5/2004 ve znění pozdějších předpisů a

prokáže, že minimálně 30% reinvestuje zpět do rozvoje stávajících pracovních podmínek či na vytvoření nových pracovních míst⁶. Výčet znevýhodněných žadatelů o zaměstnání je širší, než jak jej uvádí český zákon o zaměstnanosti. Zaměstnavatel, který získá statut sociálního podniku může nárokovat až 50 % celkových nákladů na mzdu zaměstnance a to po dobu 12ti měsíců, po skončení této lhůty může získat 40 % celkových nákladů na mzdu zaměstnance po dobu dalších 12 ti měsíců, pokud se tento zaměstnanec neuplatnil na otevřeném trhu práce.

Toto pojetí bylo pravděpodobně inspirováno finským zákonem č. 1351/2003 o sociálních podnicích. Sociálním podnikem je zde firma jako každá jiná, která je vedena v obchodním registru, jejím cílem je zisk z dodávání výrobků či poskytování služeb a která může působit ve všech oblastech hospodářství. Kritéria pro zapsání do registru sociálních podniků, který spravuje Ministerstvo práce, jsou jmeně 30% personálu podniku musí tvořit občané s postižením nebo kombinace občanů s postižením a dlouhodobě nezaměstnaných občanů, všem zaměstnancům musí být vyplácen pevný plat vzhledem k celkovým schopnostem zaměstnance, podnik neporušuje zákony, nejedná proti dobrým obchodním praktikám, není opožděn s placením daní, příspěvků na sociální zabezpečení. Takto zaregistrovaný podnik získá přístup k veřejným financím a podléhá veřejné kontrole. Dle mého názoru tímto zákonným vymezením ztrácí sociální podniky svou autonomii.

1.1.5 Sociální firma

Sociální firma je jedním ze subjektů sociálního podnikání, logicky je tedy také typem sociálního podniku. Jedná se o původně britský model zaměstnávání lidí se znevýhodněním, dále čerpá inspiraci italskou a německou. Na celoevropské úrovni není pojem sociální firma nijak ukotven. Evropská organizace CEFEC vymezuje sociální firmu takto:

- je vytvořena za účelem zaměstnávání lidí s postižením nebo jinak znevýhodněných na trhu práce

---

⁶ Zákon č. 5/2004 o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov a <http://www.upsvar.sk>

- jedná se o podnikatelský subjekt, který využívá vlastní tržně orientované výroby zboží a služeb k naplňování svých sociálních cílů
- podstatný počet zaměstnanců jsou lidé s postižením nebo jiným znevýhodněním na trhu práce
- Každý zaměstnanec dostává tržní mzdu nebo plat odpovídající jeho práci
- Pracovní podmínky by měly být rovné mezi zaměstnanci se znevýhodněním a zaměstnanci bez znevýhodnění
- Všichni zaměstnanci by měli mít stejná práva a stejné povinnosti

CEFEC (2007) považuje za sociální firmu podnik s vlastní právní subjektivitou. Tři hlavní oblasti, ve kterých sociální firma působí, jsou podnikání, zaměstnávání, podpora.

Dělení sociálních firem podle fáze rozvoje (podle Social Firms UK)⁷:

- Sociální firma splňuje všechny charakteristiky (viz. výše) sociální firmy.
- Vyvíjející se sociální firma (Emerging social firm) je podnik s počáteční fází vývoje, jsou to firmy, které usilují o získání statutu sociální firmy. Má vytvořený plán pro plnění jednotlivých kritérií.
- Potenciální sociální firma (Potential social firm) může být projekt pro vytvoření sociální firmy a nebo projekt/organizace, která poskytuje terapeutické služby a může mít potenciál pro transformaci na sociální firmu. Má již vytvořený podnikatelský záměr (např. občanské sdružení, které provozuje chráněnou dílnu).

1.1.6 Sociální družstvo

Sociální družstvo je specifický typ sociálního podniku, jedná se o družstvo založené k širšímu sociálnímu prospěchu (Hunčová, 2008). Sociální družstva jsou běžná v Itálii, kde v sociálním družstvu musí alespoň 30% zaměstnanců tvořit znevýhodněné osoby, za znevýhodněné osoby považuje italský zákon č. 381/1991: invalidní osoby s fyzickým,

⁷ Interní materiály získané v rámci projektu Rozvoj sociální firmy

psychickým a smyslovým postižením, bývalé pacienty psychiatrických ústavů, osoby v psychiatrickém léčení, narkomany, alkoholiky, nezletilé v pracovním věku v obtížné rodinné situaci, odsouzené osoby, pro které byl připuštěn alternativní výkon trestu. Odvody na zdravotní a sociální pojištění jsou v případě znevýhodněných zaměstnanců rovny nule (Lankašová, 2006).

V Polském pojetí jsou sociální družstva vzájemnou organizací s demokratickým řízením pod heslem „jeden člen, jeden hlas“. Cílem sociálních družstev je sociální a pracovní reintegrace členů do společnosti (Rymsza, 2008).

V České republice se prosazování konceptu sociálního družstva věnuje Svaz českomoravských výrobních družstev, který v rámci Programu Iniciativy Equal vypracoval Manuál pro založení sociálního družstva obcí. Pro obce je tedy družstvo příležitostí k zajištění veřejných služeb (roznáška obědů pro seniory, úklid veřejných prostranství apod.) a zaměstnání osob znevýhodněných na trhu práce.

1.1.7 Obecní podnik, obecní firma

Obecní podnik je specifický typ sociálního podniku, který je založen k podobným účelům jako sociální družstvo, který definuje Svaz českých a moravských výrobních družstev. Je specifický pro Slovensko. Jedná se o sociální podnik, který založí a provozuje obec. V přechodné fázi může být příspěvkovou organizací obce. Z formálního hlediska se jedná o běžný podnikatelský subjekt, firmu, která se řídí platnou legislativou a je schopna maximálně využívat lokální zdroje (lidské, materiální, finanční apod.). Firma je přímo propojená s občanem a způsobilá rozeznat problém občanů, klientů, partnerů, se kterými je v kontaktu. Poskytuje především služby potřebné pro občana a rozvoj obce, její prioritou je vytváření zisku, který reinvestuje zpět do rozvoje obecné firmy, tvorby dalšího pracovního místa. Zde bych ráda zdůraznila další charakteristiku obecní firmy, a to, že jejím řídicím orgánem je představenstvo, které by mělo být totožné se zastupitelstvem dané obce. Podle autorů tohoto konceptu je tak zajištěna transparentnost a kontrola obecní formy občanem skrze volené představitele

samosprávy. Obecní firma zaměstnává osoby se sociálním znevýhodněním či ohrožené sociálním vyloučením (včetně obyvatel vyloučených oblastí) (Obecné firmy, 2007).

1.1.8 Subjekty, podporující činnost sociálních podniků

Aktéry sociální ekonomiky mohou být také etické banky, vzájemné organizace a střešní organizace, nadace, které podporují vznik a udržitelnost sociálních podniků a rozvoj sociální ekonomiky a to jak na mezinárodní, tak na lokální úrovni. Tyto subjekty známe především ze zahraničí, je ale otázka času, kdy najdou své uplatnění také v České republice. V České republice již působí některé mezinárodní organizace (Nesst, Ashoka, GLE). Jako první z českých subjektů, které podporují rozvoj sociálního podnikání je Nadace Via se svým programem Akademie sociálního podnikání.

1.1.9 Sociálně odpovědný podnik, podnikatel, firma

Podle Hunčové (2007) není sociálním podnikem v původním slova smyslu sociálně odpovědný podnik, podniková filantropie, příspěvková organizace, ziskový podnik zaměstnávající handicapované občany či odebírající náhradní plnění, státní podnik, občanské sdružení bez členů⁸. I přesto mohou být tyto subjekty vzhledem ke svým pozitivním sociálním externalitám⁹ zařazeny po boku „pravých“ sociálních podniků do sféry sociální ekonomiky v širším slova smyslu.

1.2 Vývoj sociální ekonomiky

Česká ekonomika čerpá inspiraci za hranicemi a to především na území Evropského společenství. Na tomto místě se tedy budu v souladu s konceptem „nové vlny sociální

---

⁸ Hunčová na tomto místě uvádí jako příklad také „restaurační podnik“. Tomuto pojmu v kontextu sociální ekonomiky však nerozumím, pravděpodobně odkazuje ke konkrétnímu restauračnímu zařízení, které se považuje za sociální podnik, ačkoli jím ve skutečnosti není.

⁹ Sociální externalita odkazuje k principu pozitivních a negativních externalit, které vznikají jako vedlejší a nezamýšlený produkt hlavní činnosti ekonomického subjektu.

ekonomiky“ věnovat vývoji sociální ekonomiky od sedmdesátých, resp. devadesátých let 20. století. Nejdříve představím zásadní události nebo dokumenty Evropského společenství, které se týkají sociální ekonomiky a sociálního podnikání, poté se budu věnovat významným evropským institucím, které se zabývají sociální ekonomikou na teoretické úrovni a v logickém sledu představím charakteristiku subjektů sociální ekonomiky s důrazem na nestátní neziskové organizace.

Poprvé byl termín sociální ekonomika v prostředí Evropského společenství prezentován v roce 1989 a to ve sdělení Evropské komise Radě¹⁰, zároveň byla vytvořena Social Economy unit. Cíle Evropské unie týkající se sociální ekonomiky byly tyto¹¹:

- iniciovat posílení sektoru družstev, vzájemných společností, asociací a nadací
- připravit evropskou legislativu pro družstva, vzájemné společnosti, asociace a nadace
- provést analýzu sektoru
- zajistit soudržnost evropské politiky
- spojit existující reprezentativní federace
- navázat vztahy s částmi sektoru, které nejsou organizovány
- pozvednout vědomí o sektoru družstev, vzájemných společností, asociací a nadací mezi rozhodujícími institucemi
- analyzovat problémy sektoru
- Prezentovat ostatním institucím Evropské unie relevantní náměty Evropského společenství

---

¹⁰ V základním dokumentu sdělení Businesses in „Economie sociale“ sector, dostupný z http://ec.europa.eu/enterprise/entrepreneurship/coop/doc/communication_sec_89_2187_fin.pdf (cit. 27. 6. 2008)

¹¹ Viz. <http://ec.europa.eu/enterprise/entrepreneurship/coop/social-history/social-history.htm>, překlad in Dohnalová (2004)

Další činnost této Social economy unit sleduje podle informací uvedených na internetových stránkách Evropské komise např. Dohnalová (2006). V rozmezí let 1993 až 1998 vypracovala 9 dokumentů a návrhů týkajících se sociální ekonomiky (návrhy statutu evropského družstva a evropské vzájemné společnosti a činnosti dalších subjektů sociální ekonomiky)¹². Činnost Social economy unit skončila v roce 2000. Statut evropské družstevní společnosti byl přijat v roce 2003, stal se novým legislativním nástrojem a představuje možnost pro evropskou družstevní společnost (Dohnalová, 2006). Statut evropské asociace a vzájemné společnosti není dosud definován. V roce 1997 byly na zasedání Evropské rady v Lucemburku byly přijaty Směrnice zaměstnanosti, které stojí na čtyřech pilířích a to v oblastech zaměstnanosti, podnikání, adaptability a rovných příležitostí. Ve druhém pilíři (rozvoj podnikání) je obsažena zmínka o sociální ekonomice ve spojení s příležitostí k vytváření nových pracovních míst ve členských státech a to konkrétně ve článku 65 takto:

„...zkoumat zdroje k plnému využití nabízených možností s pomocí vytváření pracovních míst na místní úrovni v rámci sociální ekonomiky a v nových aktivitách spojených s potřebami neuspokojených trhem a zkoumat je, s cílem omezit jakékoli překážky na cestě za těmito zdroji“.

Lucemburský summit v roce 1997 zahájil proces Evropské strategie zaměstnanosti. Byl zahájen pilotní projekt „Třetí systém a zaměstnanost¹³“, ve kterém bylo podpořeno 81 projektů, z toho některé zaměřené na oblast sociální ekonomiky¹⁴.

V roce 1999 Evropský pakt zaměstnanosti dále rozvinul Evropskou strategii zaměstnanosti. Základem jednání bylo rozšíření a navázání spolupráce a prohloubení

---

¹² <http://ec.europa.eu/enterprise/entrepreneurship/coop/social-history/social-history-doclist.htm> (cit. 30. 6. 2008)

¹³ Třetím systémem se zde rozumí ekonomická a sociální pole představovaná družstvy, vzájemnými společnostmi (mutual companies), asociacemi a nadacemi, stejně jako místními iniciativami, které vytvářejí pracovní uplatnění skrze poskytování zboží či služeb, určené jako odpověď na potřeby, které nemůže uspokojit ani trh ani veřejný sektor.

¹⁴ http://ec.europa.eu/employment_social/empl_esf/3syst/listetsep_en.pdf (cit. 20. 11. 2008)

dialogu sociálních partnerů a výměně zkušeností z různých oblastí. V roce 1999 vydala Evropská komise vlastní definici sociální ekonomiky.

Na zasedání Evropské rady roku 2000 byla přijata tzv. Lisabonská strategie. Tato strategie byla rozvržena do období let 2000 až 2010 a v závěrech lisabonského zasedání Evropské rady byla formulována takto: *Unie se má stát nejkonkurenceschopnější a nejdynamičtější znalostní ekonomikou, schopnou udržitelného hospodářského růstu s více a lepšími pracovními místy a s větší sociální soudržností.* Od roku 2001 stojí Lisabonská strategie na třech pilířích a to ekonomickém, sociálním a ekologickém¹⁵:

- Ekonomický pilíř má připravit podmínky pro přechod k soutěživé, dynamické a na znalostech zaměřené ekonomice. Důraz je kladen na potřebu rovnoměrné adaptace na změny v informační společnosti a k posílení výzkumu a vývoje.
- Sociální pilíř je navržený tak, aby modernizoval Evropský sociální model skrze investice do lidských zdrojů a boj proti sociální exkluzi. Členské státy by měly investovat do vzdělávání, vést aktivní politiku zaměstnanosti a usnadňovat tak přechod ke znalostní ekonomice
- Ekologický (enviromentální) pilíř byl přidán na zasedání Evropské rady v Göteborgu (2001) a připomíná, že ekonomický růst by neměl mít vazbu k užívání přírodních zdrojů.¹⁶

V návaznosti na Lisabonskou strategii byla v prosinci 2000 na zasedání v Nice Evropskou radou přijata Evropská sociální agenda, jež formuluje hlavní směry budoucí sociální politiky, kterými jsou:

---

¹⁵ http://europa.eu/scadplus/glossary/lisbon_strategy_en.htm (cit. 27. 6. 2008)

¹⁶ Na stejných principech stojí také tzv. tripple bottom line, ze kterého vychází pracovní skupina pro sociální ekonomiku NESEA v první české definici sociální ekonomiky, sociálního podnikání a principů sociálního podniku.

- více a lepší zaměstnání
- změny v pracovním prostředí a tvorba nové rovnováhy mezi bezpečností a zabezpečením (flexibility and security)
- boj proti chudobě a všem formám exkluze a diskriminace za účelem podpory sociální integrace
- modernizace sociální ochrany
- prosazování rovnosti pohlaví
- posilování sociální politiky v aspektech rozšiřování a vnějších vztahů

Nice zdůrazňuje potřebu aktivního zapojení lokálních aktérů (regionální a místní autority, sociální partneři a občanská společnost, veřejné i soukromé subjekty apod.) skrze různé formy partnerství. V bodě „Více a lepší zaměstnání“ upozorňuje na zapojení aktérů sociální ekonomiky v dosahování vyšší zaměstnanosti zranitelných osob skrze lepší přístup a možnost udržet si zaměstnání těmto osobám.

V roce 2001 Evropská komise uznala podstatný vliv sociální ekonomiky na zaměstnanost, sociální soudržnost a regionální rozvoj a Rada EU schválila rozhodnutí o podpoře sociální ekonomiky (Lankašová, 2006).

Směrnice Evropské strategie zaměstnanosti č. 10 z roku 2003 říká, že členské státy by měly implementovat široký přístup k snižování regionální nerovnosti v zaměstnanosti a nezaměstnanosti. Měl by být podporován potenciál pro vytváření pracovních míst na lokální úrovni, včetně sociální ekonomiky a také by mělo být podněcováno partnerství mezi relevantními partnery.¹⁷

Důležitým prvkem Evropské strategie zaměstnanosti se stává lokální aspekt. V roce 2004 vypracovala skupina kolem Bernharda Brunhese na žádost Evropské komise (DG Zaměstnanost a sociální věci) studii udržitelnosti, jejíž cílem bylo *identifikovat a předložit obecné kvantitativní a kvalitativní indikátory, společné pro všechny členské státy pro měření zaměstnanosti na lokální úrovni a v sociální ekonomice*. Podle této studie pomáhá sociální ekonomika vytvářet pracovní místa a rozvíjet místní komunitně

---

¹⁷ 2003/578/EC

zaměřené aktivity, ale vzhledem k absenci identifikace sociální ekonomiky jako specifického sektoru nejsou k dispozici relevantní data pro měření vlivu na místní zaměstnanost. Dále zpráva říká, že je vzhledem k sociální ekonomice nutné definovat koncept společenské užitečnosti (social utility) a dále lépe definovat sektor sociální ekonomiky zevnitř, ale také na úrovni členských států a celého Společenství.

V roce 2006 vyzval Evropský parlament v dokumentu „Zpráva o evropském sociálním modelu budoucnosti“ k *respektování sociální ekonomiky a k představení komunikace na tomto základním kameni Evropského sociálního modelu*.¹⁸ Poprvé se také objevil pojem „flexicurity“ – rovnováha mezi flexibilitou a jistotou, hospodářskou efektivitou a sociální spravedlností. Evropská rada vyzvala členské státy k tomu, aby „v národních programech reforem systematictěji rozvíjely komplexní strategie politiky s cílem zvýšit adaptabilitu zaměstnanců i podniků“. Princip flexicurity stojí na těchto čtyřech pilířích (Deset let evropské strategie zaměstnanosti, 2007):

- *pružná a spolehlivá smluvní ujednání (z pohledu zaměstnavatele i zaměstnance, „insiderů“ a „outsiderů“) prostřednictvím moderního pracovního práva, kolektivních smluv a organizace práce*
- *komplexní strategie celoživotního učení jež by zajistila trvalou adaptabilitu a zaměstnatelnost pracujících, zejména těch nejzranitelnějších*
- *aktivní politiky trhu práce, které lidem pomáhají vyrovnávat se s náhlými změnami, zkracovat dobu nezaměstnanosti a usnadňovat přechod na jiné pracovní místo;*
- *moderní systémy sociálního zabezpečení, které podporují dostatečnou výši příjmů, napomáhají vytváření pracovních míst a usnadňují mobilitu trhu práce. To zahrnuje širokou škálu opatření sociální ochrany (dávky v nezaměstnanosti, důchody a zdravotní péči), jež lidem pomáhají sladit práci s povinnostmi v soukromém nebo rodinném životě, například s péčí o dítě.*

---

¹⁸ Report on a European Social Model for the future (2005/2248 (INI)), dostupné z <http://www.europarl.europa.eu/oeil/file.jsp?id=5296432> (cit. 2. 6. 2008)

Zároveň odkazuje k tezi „více a lepší zaměstnání“, které je obsaženo již v Evropské sociální agendě a nepřímo tedy odkazuje také k sociální ekonomice.

V roce 2008 byla vypracována Obnovená sociální agenda¹⁹, která říká, že jedním z nejlepších způsobů, jak může Evropská unie přispět k blahobytu, je podpora růstu a pracovních míst, neboť zdravá ekonomika je základem prosperity a nejlepším východiskem z chudoby je zaměstnání a odkazuje také na dokument Small Business Act (Zelenou malým a středním podnikům)²⁰, který předložila Evropská komise Evropské Radě a Evropskému Parlamentu. Malé a střední podniky hrají podle Evropské komise při vytváření nových a lepších pracovních míst klíčovou úlohu. Mezi malé a střední podniky zde řadí Komise kromě řemesel, mikropodniků a rodinných podniků také podniky sociální ekonomiky. Potřeby malých a středních podniků byly začleněny pro Lisabonské strategie a především od roku 2005 je využíván přístup založený na partnerství. Iniciativa Small Business Act se snaží zlepšit prostředí pro malé a střední podniky a to skrze ovlivňování politik a legislativy na celoevropské úrovni, ale zároveň s respektem k národním odlišnostem, stanoví 10 zásad pro podporu rozvoje malých a středních podniků, mezi kterými vyzdvihuje také sociální zodpovědnost malých a středních podnikatelů, inovativnost, podporu ženám podnikatelkám a šetrný přístup k životnímu prostředí.

Evropská Komise také v roce 2007 slibuje, že v příštím programovacím období Lisabonské strategie (2008 – 2010) bude brát ohled na různorodost prostředí malých a středních podniků, protože podniky řemeslné výroby a malé podniky, sociální podniky a malé a střední podniky rodinného charakteru mají všechny potenciál posílit evropský

---

¹⁹ KOM(2008) 412

²⁰ KOM(2008) 394

růst a působit jako hybná síla inovací, místního rozvoje, odborné přípravy a zaměstnanosti²¹.

Ve Sdělení Komise Evropské radě – Strategická zpráva o obnovené Lisabonské strategii pro růst a zaměstnanost: zahájení nového cyklu (2008 –2010), směrnice 18. uvádí, že by měl být věnován zvláštní význam podpoře začleňování znevýhodněných osob včetně nekvalifikovaných pracovníků na trhu práce a to skrze rozšíření sociálních služeb a sociální ekonomiku, stejně jako rozvoj nových zdrojů zaměstnání vzhledem ke společenským potřebám. Boj proti diskriminaci, podpora přístupu k zaměstnání pro osoby s postižením a integrace imigrantů a minorit jsou podle Evropské Komise obzvláště významná témata.

1.2.1 Významné instituce na poli evropské sociální ekonomiky

EMES

Výzkumná síť EMES byla založena v roce 1996 osobnostmi z akademického prostředí pod patronátem Evropské unie, která její aktivity financovala. Formálně byla založena jako nezisková organizace v roce 2002 a pojmenovaná podle prvního výzkumného programu The emergence of social enterprises in Europe - Rozvoj sociálních podniků v Evropě.

Výzkumná síť EMES měla a má zásadní vliv na formování sociální ekonomiky v Evropě. Cílem této organizace je podle Dohnalové (73, 2006) podpora *„pojetí sociální ekonomiky jako nového podnikatelského přístupu ovlivňující a přetvářející starší iniciativy třetího sektoru. Chce rozvíjet koncepty třetího sektoru a objasnit vzájemné propojení sociální ekonomiky a občanského sektoru, ovlivňování veřejné ekonomiky subjekty sociální ekonomiky.“*

---

²¹ KOM(2007) 592

Aktivity výzkumné sítě Emes jsou založeny na třech oblastech: výzkum, vzdělávací programy a diseminace skrze pořádání konferencí. EMES definuje své pojetí sociální ekonomiky, sociálních podniků, solidární ekonomiky, třetího sektoru, nestátního neziskového sektoru, ze kterých vychází definice pro Evropskou Unii. Představiteli této sítě jsou významní badatelé, mezi nimi Defourny a Borzaga.

CIRIEC

CIRIEC je mezinárodní výzkumné centrum se sídlem v Belgii, které bylo založena již v roce 1947. Od roku 1953 pořádá přibližně každé dva roky kongresy se zaměřením na sociální ekonomiku.

CEFEC

Konfederace evropských sociálních firem, zaměstnaneckých iniciativ a sociálních družstev (krátce Evropská konfederace sociálních firem a družstev) byla založena v roce 1987. Stojí na principu možnosti zaměstnání pro osoby se znevýhodněním a deinstitucionalizace chráněných dílen. Klade si za cíl pomoci dosáhnout osobám se znevýhodněním vhodného zaměstnání, udržet si ho a dostávat běžný plat. Členy této konfederace jsou zástupci z mnoha evropských zemí včetně České republiky, kterou zde reprezentuje ředitel občanského sdružení Fokus Praha, o. s., které je nositelem konceptu sociální firmy v České republice, jak si ukážeme dále. V roce 2009 se bude konat konference CEFECu poprvé v České republice.

V roce 2007 vypracovala tato organizace doporučení Evropské unii, tzv. Lineckou výzvu, ve které uvádí, proč by měli lidé se znevýhodněním mít možnost získat zaměstnání v sociální firmě a jaké kroky na podporu sociálních firem by měla Evropská Unie učinit. Na rozdíl od předchozích dvou akademicky zaměřených organizací vychází činnost CEFECu z praktických zkušeností jednotlivých zástupců.

2. Sociální stát a sociální ekonomika

Vzhledem k tomu, že veškeré sociálně ekonomické aktivity probíhají na platformě sociálního státu, považuji za důležité zasadit celou práci do kontextu podoby novodobého sociálního státu. V této kapitole se tedy zabývám rolí sociálního státu ve vztahu k sociální ekonomice a také vymezením pojmů sociální ekonomika a sociální ekonomie, kde právě sociální stát a jeho podoba hraje podstatnou roli. Vycházím především z českého prostředí, či uvádím myšlenky autorů, kteří mají k České republice, resp. zemím bývalého východního bloku, vzhledem ke své akademické činnosti, vztah. Tuto kapitolu jsem se rozhodla zařadit především z toho důvodu, že stále není vyjasněn rozdíl mezi sociální ekonomii a sociální ekonomikou, i přesto, že oba pojmy mohou být vykládány zcela odlišně. V praxi se ale často setkáváme se záměnou obou pojmů a jednotliví autoři používají oba pojmy bez zřejmých pravidel podle vlastního uvážení.

2.1 Sociální stát

Podle Rekořika (2001) „*stát svou politikou a zákony určuje prostor a míru nejenom pro svobody občanů, včetně svobody sdružování, ale i pro konkrétní právní a daňové prostředí pro činnost celého neziskového sektoru*“. Jak si ukážeme dále, sociální ekonomika bývá často spojována s činností neziskového sektoru, i z tohoto důvodu se věnuji právě rolím a možnostem organizací neziskového sektoru v rámci konceptu sociální ekonomiky. Neziskový sektor v celé své šíři zahrnuje organizace soukromoprávní i veřejnoprávní (viz. dále), pro souvislosti této práce se budu pohybovat v prostoru soukromoprávním, tedy prostoru nestátního neziskového sektoru²², věnovat se budu především organizacím, které poskytují sociální služby

---

²² Občanská sdružení, obecně prospěšné společnosti, nadace a nadační fondy, církevní organizace

lidem se zdravotním a sociálním handicapem. Zároveň je také nutné zabývat se na tomto místě vztahem sociální ekonomiky a státu, resp. sociálního státu, který poskytuje rámec také pro aktivity sociální ekonomiky.

Tomeš (2001) o sociálním státu říká, že *základními problémy, které řeší, jsou nezaměstnanost, nedostupnost vzdělání, zdravotní péče a bydlení a rovnost v nejširším slova smyslu*. Tyto základní problémy přetrvávají, ale podoba evropského sociálního státu se v závislosti na vývoji společnosti v rámci jednotlivých evropských států mění, Barr (2003: 13) definuje dlouhodobé příčiny současné podoby sociálního státu takto:

- demografické změny
- globalizace
- změny ve struktuře rodiny
- změny ve struktuře zaměstnání
- zvýšené výdaje sociálního státu

Jiní autoři hovoří přímo o krizi sociálního státu, např. Mareš (1993) pojmenovává jako příčiny ztrátu sociálního konsensu, ztrátu efektivnosti sociálního státu, nedostatek veřejných sociálních služeb.

Podle Barra je problém, že sociální stát byl pravděpodobně alespoň částečně založen na stabilní rodině s oběma rodiči a vysokou mírou zaměstnanosti, kde byla většina zaměstnání na plný úvazek a relativně stálá. Také Večeřa (1993) uvádí, že podle Beveridge byly výchozími předpoklady pro sociální stát plná zaměstnanost a stabilní nukleární rodina. Za druhý významný fakt Barr považuje rostoucí konflikt mezi ekonomickým růstem a rovností.

Mareš (1993: 95) říká: *„Častá dichotomie stát (státní intervence) versus trh při uspokojování lidských potřeb je falešná, je třeba, aby i v sociálním státu existovaly a*

fungovaly sociální instituce a další subjekty, které by mohly vedle státu a trhu v sociální oblasti jedince uspokojit“. Dále uvádí fungující rodinu, sítě vzájemné pomoci a svépomocná hnutí, sousedské skupiny, obce, zaměstnanecké podniky, charitativní a církevní organizace, nadace a občanské iniciativy. Do této skupiny, tak jak ji nastavil Mareš by jistě svou povahou patřily také subjekty sociální ekonomiky podle již výše zmíněných kritérií.

Podle Kellera (2006: 112) nabídl lidem sociální stát takovou ochranu, že se bez obav začali zbavovat různých, dříve využívaných, forem podpory jako jsou příbuzenské a sousedské vztahy v komunitě, církevní pouta a profesní a spolkové vazby. Aby sociální stát mohl chránit jednotlivce, přetrhal sociální předivo, které lidé využívali před jeho vznikem. Sociální stát činí jednotlivce zranitelnějšího a závislejšího, aby jej mohl ochraňovat.

Mareš (1993: 97) po vzoru Ch. Piersona dodává, že odvrácenou stranou vysokého „životního standardu a všestranného sociálního blahobytu“ je plýtvání přirozenými zdroji a jeho prohlubující se dopady. Ve spojení s enviromentálním aspektem hovoří v podobném duchu také Keller (2005), nejmenuje přímo sociální podniky či subjekty sociální ekonomiky, ale říká: *„Existují drobné ostrůvky, malé firmy, které hospodaří skromně, jsou napojené na trh, ale nehromadí majetek.“* To je naděje. I když autor nezmiňuje konkrétně sociální ekonomiku, tyto Kellerovy „drobné ostrůvky“ by jistě do této kategorie patřily.

2.2 Vztah sociálního státu a sociální ekonomiky

Tradičně bývá ekonomika (národní hospodářství) dělena do třech, resp. čtyř sektorů. Švédský ekonom Pestoff (in Reškořík, 2001) znázorňuje ekonomiku pomocí trojúhelníku, ve kterém jsou zobrazeny tyto sektory: ziskový soukromý sektor (též první sektor), neziskový veřejný sektor (druhý sektor, představovaný státem a jeho aktivitami), neziskový soukromý sektor (třetí nevládní sektor, sektor neziskových

organizací, občanské společnosti), neziskový sektor domácností (neformální výměna mezi domácnostmi, svépomoc, rodina).

V trojúhelníkovém schématu lze také nalézt tzv. hraniční organizace²³, o kterých Rekořík (2001) tvrdí, že jsou z hlediska výzkumu nejzajímavější a bude nutné se na ně také z hlediska praktické politiky v budoucnosti zaměřit. Zmiňuje organizace na pomezí prvního a druhého sektoru (soukromá střední škola, státní podnik), dále organizace na pomezí třetího a čtvrtého sektoru (zájmové spolky a seskupení bez právní subjektivity) a konečně také pomezí třetího a druhého sektoru, kde podle Rekoříka organizace realizují neziskové aktivity s využitím dostupných právních forem např. podle obchodního zákoníku (a. s., s. r. o., družstva). Zároveň tato oblast zahrnuje také další subjekty sociální ekonomiky, např. sociální podniky neziskových organizací a sociální družstva.

Internetová encyklopedie Wikipedia²⁴ uvádí dělení v podobném smyslu jako Pestoff (in Rekořík, 2001) na soukromý obchodní sektor, veřejný sektor, nahrazuje však pojem třetí sektor sociální ekonomikou, do které zahrnuje autor široké komunitní, dobrovolnické a neziskové aktivity a definuje dále tři podsektory:

- Komunitní sektor
- Dobrovolnický sektor
- Sektor sociálních podniků

Podle logiky tohoto dělení nelze tedy slučovat *sociální ekonomiku s ekonomikou sociálního státu*, kde je podle mého názoru hlavním tématem ekonomická udržitelnost současné podoby sociálního státu v evropském pojetí, popř. možnosti jeho reformy. Aktivity veřejného neziskového sektoru jsou odděleny od aktivit soukromého neziskového sektoru. Subjekty sociální ekonomiky se nemohou stát součástí sociální

---

²³ Schéma s popisem hraničních organizací, viz. příloha

²⁴ http://en.wikipedia.org/wiki/Social_economy (cit. 5. 6. 2008)

politiky státu, či jedním z nástrojů sociální politiky (jako jimi jsou např. sociální služby a to také ty, které poskytují nestátní neziskové organizace), přišla by tak o svou nezávislost (viz. standardy sociálního podniku podle NESEA). Stát tak může vyjádřit svou podporu sociálněekonomickým aktivitám a být tak jejich garantem, ne však jejich zřizovatelem či poskytovatelem. Vzniká zde prostor pro odlišení *sociální ekonomiky*, jako báze a jasné ohraničení pro subjekty sociální ekonomiky a *sociální ekonomii*, jako teoretickou základnou pro otázky ekonomické udržitelnosti spojené s problematikou novodobého sociálního státu, jak jí definuje např. Pearce (1992):

„Sociální ekonomii se obvykle rozumí ty teoretické systémy, jejichž explicitním cílem je řešení sociálních problémů, jako jsou chudoba, nezaměstnanost a další formy sociálního strádání. Jedná se o normativní ekonomii, jelikož předmětem zkoumání jsou opatření resp. systémové změny nutné ke zlepšení sociální situace lidí, kteří upadli do nezaměstnanosti, nezaviněné chudoby a jiných společensky obtížných situací. Sociální ekonomii v širším smyslu slova můžeme proto rozumět „aplikace ekonomické teorie na politiky v sociální oblasti.“

Barr (2004), který se zabývá *sociální ekonomii*, v tom smyslu, který jsem popsala výše, říká, že sociální stát existuje pro to, aby zvýšil životní úroveň (welfare)²⁵ lidem, kteří jsou:

- a) slabí a zranitelní a to především skrze sociální služby
- b) chudí a to především skrze redistribucí příjmů
- c) nejsou ani slabí a zranitelní ani chudí, skrze organizaci sociálních dávek k zajištění pojištění a vyrovnávání spotřeby (consumption smoothing) a skrze poskytování zdravotního pojištění a školního vzdělání.

---

²⁵ Tomeš (2001) říká k pojmu welfare: *„Pojem social welfare (sociální péče) je pojem, který vznikl v průběhu 2. světové války. Ve spojení welfare state (sociální stát) je klíčovým pojmem sociální politiky k označení určitého stavu uskutečňování sociálního zabezpečení jako komplexního systému k realizaci nezadatelných lidských práv.“*

Cíleně se vzdává diskuze o první skupině klientů sociálního státu a jako důvod uvádí, že tato skupina je tématem, o kterém má ekonomika relativně málo co říci. Pro své tvrzení nenabízí Barr žádné vysvětlení. Na tomto místě bych ráda upozornila, že právě uživatelé sociálních služeb mohou být zároveň potenciální zaměstnanci různých typů sociálních podniků, stejně např. jako obyvatelé oblastí s vyšší mírou nezaměstnanosti.

Dále Barr uvádí (2004: 354), že pro existenci sociálního státu hovoří především zvyšování sociální koheze, vzdělání jako investice do generace budoucích pracovníků a občanů, pokud je vzdělání poskytováno bezplatně, pomáhá také chudým. Hlavní role v efektivnosti podle Barra dělá sociální stát významným pro populaci v celé šíři a ne pouze pro chudé. Dále uvádí, že sociální stát je více než pouhou záchranou sítí, dělá takové věci, které by soukromé trhy vzhledem k technickým příčinám buď nemohli dělat vůbec nebo mohli, ale neefektivně²⁶. Barr uzavírá tento výčet tvrzením, že sociální stát v nějaké podobě potřebujeme právě z důvodu efektivity a proto by pokračoval i v případě, že by se všechny distribuční problémy vyřešily.

Netvrdí však, že sociální stát je kompletním řešením. Nezaměstnanost činí lépe snesitelnější, ale dělá málo pro snížení čísla nezaměstnaných, také nezlepšuje pracovní podmínky pro ty, kteří jsou zaměstnaní a mnoho lidí, např. ženy a etnické minority, kteří jsou znevýhodněni z důvodů ne přímo spojených s chudobou²⁷. Barr zde opět opakuje, že ekonomika má málo co říci o této skupině obyvatel.

Současný sociální stát bývá naopak kritizován za to, že činí příjemce dávek pasivními. Vzniká nová chudoba, kde není zdrojem nedostatek příjmů, ale je to sociální exkluze. Jak uvidíme dále, v oblasti sociální ekonomiky je kladen důraz na participaci všech zapojených stran, aktivizaci a zapojení těch, kteří jsou primárně „objekty pomoci“, cílovou skupinou, skupinou osob ohrožených sociální exkluzí, ale zároveň jimi ve výsledku být nemusí. Tento fenomén je nazýván jako fenomén „underclass“.

---

²⁶ Např. pojištění v nezaměstnanosti nebo pojištění inflace, takové události jsou podle Barra nepojistitelné

²⁷ Viz. sociální vyloučení dle Rymszy (2008)

Pojetí sociálního státu se v každé zemi liší a také se mění v čase, v reakci na aktuální podmínky, tak jak to zmiňuji výše. Lze zaznamenat proces, který zahrnuje přechod od welfare, přes workfare k aktivní sociální politice. Welfare není v moderní sociální politice neznámým pojmem a jeho výklad najdeme ve všech dostupných učebnicích sociální politiky. Workfare je pojem, který zdůrazňuje přechod od pasivního čerpání sociálních dávek k zajištění práce.

2.3 Aktivní sociální politika

Pokud budeme rozumět pojmu sociální ekonomika stejně jako Rymcza (2008), který říká že „sociální ekonomika je soubor nástrojů, který zvyšuje účast lidí na okraji trhu práce a členů vyloučených místních komunit jak na trhu práce, tak v sociálním životě“²⁸, můžeme také přijmout tvrzení, že sociální podnik je jedním z nástrojů sociální ekonomiky a že právě na tomto poli je možné uplatňovat programy podporující aktivní sociální politiku. A naopak zásady aktivní sociální politiky mohou pomoci při vytváření živného prostředí pro rozvoj sociální ekonomiky.

Aktivní sociální politikou Rymcza rozumí:

- a) přednost principu sociální participace před výdaji na základě principu maximalizace sociální ochrany
- b) podpora různých forem podporovaného zaměstnávání
- c) zaměření podpory na nezaměstnané, kteří jsou schopni pracovat nebo jsou schopni znovu získat pracovní schopnosti
- d) změna skrze programy sociální politiky ne na základě redistribuce, ale druhu distribuovaného zboží (přístup k práci místo sociálních dávek)
- e) tendence uzákonit sociální programy překračující tradiční ideologické rozvržení.

---

²⁸ Kaźmierczak, T., Rymcza, M. (2008): **Social economy in Poland**, Institute of public affairs, dostupné z <http://www.isp.org.pl/files/12837785940930327001215176214.pdf> (cit. 2. 11. 2008), překlad autorka

Také OECD²⁹ definuje aktivní sociální politiku. Příčinu chudoby vnímá všeobecně OECD jako nedostatečnou účast na trhu práce a ve společnosti. Nachází konkrétní příčiny chudoby a sociálního vyloučení v několika oblastech, podle kterých pak definuje vhodné nástroje jejich eliminace:

a) rodina

- investice do dětí, programy ranné péče, programy šité na míru rodinám
- zvýšení zaměstnanosti matek
- soulad pracovních a rodinných povinností
- vytvoření rámce pro zvyšování porodnosti

b) lidé se znevýhodněním

- dokončení agendy „welfare-to-work“³⁰
- změny k lepšímu v oblasti „welfare-in-work“³¹
- posilování efektivity sociálních programů pro osoby, pro které je účast na otevřeném trhu práce nedosažitelná

c) Senioři

- omezení výdajů na penze z veřejných rozpočtů
- podmínky pro delší pracovní život
- zlepšování kvality a dostupnosti dlouhodobé péče

Problematika sociálního státu a jeho podoby je ale relevantním tématem ve spojení se samotnou sociální ekonomikou a jejími subjekty. Sociální ekonomika nabízí prostor pro aktivity, ve kterých selhává soukromý trh i stát. Subjekty sociální ekonomiky se nikdy nemohou stát státem řízenými subjekty ani nástrojem sociální politiky, přišly by tak o

---

²⁹ OECD (2005): **Extending Opportunities**, How active social policy can benefit us all, Paris. Dostupné z <http://www.oecd.org/dataoecd/39/12/34607634.pdf> (cit. 9. 11. 2008)

³⁰ Totožné s pojmem workfare

³¹ Dobré pracovní podmínky

svou deklarovanou nezávislost na veřejných zdrojích³². Pokud ale stát uzná aktivity subjektů sociální ekonomiky, mohou se stát příslušné změny v legislativě jedním z možných nástrojů sociální politiky státu směrem k subjektům sociální ekonomiky a to skrze jejich potenciál v oblasti zaměstnávání osob se znevýhodněním, sociální koheze a místního rozvoje³³. Odborníci se domnívají, že aktivity subjektů sociální ekonomiky mohou pozitivně přispět ke zmírnění sociální exkluze či zvýšení zaměstnanosti osob se zdravotním nebo sociálním znevýhodněním, zvyšování odpovědnosti samotných občanů, kteří místo pobírání sociálních dávek pracují a podílí se tak na HDP a zároveň snižují náklady státu.

---

³² Viz. příloha, Principy sociálního podniku podle NESEA

³³ Viz. koncept tripple bottom line

3. Česká republika

Stejně jako v evropském kontextu, také na území České republiky čerpá sociální ekonomika z historických událostí, jejichž vývoj sahá do 19. století. V postupové práci (Lankašová, 2006) sleduji dvě vývojové linie – družstevnickou a spolkovou a společně se mnou sleduje tyto linie mnoho dalších autorů z českého prostředí a to jak již zavedených (Dohnalová, Hunčová, Johanisová), tak mnoho studentů vysokých škol po celé České republice a z rozmanitých oborů. „Staré“ sociální ekonomice samozřejmě nelze upřít (v dobrém slova smyslu) společně s čtyřicetiletou přestávkou ve formě komunistického režimu (ve špatném slova smyslu) formující vliv na podobu současné „nové“ sociální ekonomiky. Na tomto místě však považuji za přínosné věnovat se právě oné „nové“ sociální ekonomice, pro české prostředí to znamená vývoj po roce 1989, kdy se začíná opět rozvíjet občanský sektor, pro kontext této práce příkládám důraz na posledních několik let opět z pohledu nestátních neziskových organizací.

3.1 Legislativní prostředí sociální ekonomiky

3.1.1 Občanský zákoník

Občanský zákoník upravuje vztahy fyzických a právnických osob. Právnické osoby jsou podle §18 odst. 2 sdružení fyzických nebo právnických osob (z možných subjektů sociální ekonomiky do této kategorie patří občanská sdružení, obecně prospěšné společnosti, družstva a obchodní společnosti nezaložené za účelem zisku), účelová sdružení majetku (těmi jsou nadace a nadační fondy), jednotky územní samosprávy³⁴ a jiné subjekty, o kterých to stanoví zákon. Podle Dohnalové (2003b) bychom do

---

³⁴ Obce mohou být také významným subjektem sociální ekonomiky

poslední kategorie opět mohli zařadit obecně prospěšné společnosti pro nejasnosti zda mají základ v majetku či osobách.

3.1.2 Obchodní zákoník

Sociální podnik může být provozován jako podnikatelský subjekt, tedy obchodní společnost, která nebyla založena za účelem zisku. Taková obchodní společnost může být provozována nestátní neziskovou organizací, proto je nutné zde zmínit příslušnou legislativu. Tento druh obchodních společností upravuje §56 Obchodního zákoníku, který říká, že společnost s ručením omezeným a akciová společnost mohou být založeny i za jiným účelem než podnikání, pokud to zvláštní právní předpis nezakazuje. Obchodní zákoník upravuje zákonné postavení družstev, která definuje v §221 odst. 1 jako společenství neuzavřeného počtu osob založené za účelem podnikání nebo zajišťování hospodářských, sociálních nebo jiných potřeb svých členů.

3.1.3 Zákon o daních z příjmu

Zákon č. 586/1992 Sb. o daních z příjmu, ve znění pozdějších úprav definuje právnické osoby jako poplatníky, kteří nebyli založeni nebo zřízeni za účelem výdělečné činnosti: **občanská sdružení včetně odborových organizací**, politické strany a politická hnutí, registrované církve a náboženské společnosti, **nadace, nadační fondy, obecně prospěšné společnosti**, veřejné vysoké školy, veřejné výzkumné instituce, školské právnické osoby podle zvláštního právního předpisu, obce, organizační složky státu, kraje, příspěvkové organizace, státní fondy a subjekty, o nichž tak stanoví zvláštní zákon. Za tyto poplatníky se ale nepovažují družstva a obchodní společnosti, i když nebyly založeny za účelem podnikání. Ty tedy nemají možnost čerpat daňové výhody. Zákon č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty říká, že osoba povinná k dani je fyzická nebo právnická osoba, která samostatně uskutečňuje ekonomické činnosti. Osobou povinnou k dani je i právnická osoba, která nebyla založena nebo zřízena za účelem podnikání, pokud uskutečňuje ekonomické činnosti. Zároveň uvádí (Hlava II, díl 1, §6 Osoby osvobozené od uplatňování daně), že osoba povinná k dani, která má sídlo, místo podnikání nebo provozovnu v tuzemsku, je osvobozena od uplatňování daně, pokud její obrat nepřesáhne za nejbližších 12 předcházejících po sobě jdoucích

kalendářních měsíců částku 1 000 000 Kč. Dále zákon stanoví, co se rozumí obratem atd.³⁵

3.1.4 Zákon o stabilizaci veřejných rozpočtů

V lednu roku 2008 vešel v platnost zákon č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů, který má vliv na mnoho oblastí ze sociální sféry. Jedná se především o změny v systému státní sociální podpory, úpravě životního a existenčního minima, systémech nemocenského a důchodového pojištění a také v oblasti zaměstnanosti. Od 1. 1. 2008 se tak snížila finanční podpora zaměstnavatelům osob se zdravotním postižením. Původní 0,66násobek, resp. 0,33 násobek průměrné měsíční mzdy za první až třetí čtvrtletí předchozího kalendářního roku za každou zaměstnanou osobu se zdravotním postižením podle § 67 odst. 2 písm. a), resp. se zdravotním postižením podle § 67 odst. 2 písm. b) a c), byl nahrazen podmínkou výplaty na základě skutečně vynaložených mzdových nákladů zaměstnavatele na zaměstnance se zdravotním postižením, včetně pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti a pojistného na veřejné zdravotní pojištění, měsíčně nejvýše však 9 000 Kč za každou zaměstnanou osobu s těžším zdravotním postižením a 6 500 Kč za každou jinou zaměstnanou osobu se zdravotním postižením.

3.1.5 Zákon o zaměstnanosti

Novela zákona o zaměstnanosti, která měla nabýt účinnosti ke dni 1. 1. 2009 přinesla ve vztahu k osobám se zdravotním postižením různé změny. Příspěvek zaměstnavateli měl být 2 700 Kč za osobu, které byl přiznán plný invalidní důchod dle zákona o důchodovém pojištění č. 155/1995 Sb. § 39 písmene a). Na zaměstnance pobírající částečný invalidní důchod nebo plný invalidní důchod podle § 39 písmene b) mohl zaměstnavatel žádat maximálně 8 000 Kč. Další změnou, která se do zákona dostala a byla považována za diskriminační, bylo zrušení příspěvku od úřadu práce pro

---

³⁵ Lankašová, L.: Uplatnění NNO v konceptu sociálního podnikání. Postupová práce FF UK, Praha, 2006.

zaměstnavatele na osoby, které pobírají příspěvek na péči ve IV. stupni závislosti (11 000 Kč) podle zákona o sociálních službách č. 108/2006 Sb.

V praxi toto opatření způsobilo snahu některých neziskových organizací zaměstnávat spíše osoby těžce zdravotně postižené či motivovat zaměstnané osoby se zdravotním postižením „nechat se uznat“ osobou těžce zdravotně postiženou, tedy požádat o plný invalidní důchod podle § 39 písm. a) zákona o důchodovém pojištění, aby organizace dosáhla na vyšší příspěvek a nebyla nucena zaměstnance s jiným typem invalidního důchodu propustit. Po protestu nestátních neziskových organizací, bylo od této novely upuštěno, resp. současně bude vydána norma, která popře změni zmíněné novely.

Tyto poslední změny v oblasti politiky zaměstnanosti přinesly také zvýšený zájem o sociální ekonomiku, konkrétně sociální podnikání a sociální firmy, které se profilují jako sociální podniky, které zaměstnávají osoby s těžkým zdravotním či sociálním handicapem. Více se této problematice věnuji v následující kapitole.

3.1.6 Zákon o veřejné prospěšnosti

V současné době připravuje vláda věcný záměr zákona o veřejně prospěšných společnostech, jehož cílem je zlepšení společenské prestiže organizací, jejichž primárním cílem není dosahování a rozdělování zisku, ale obecná prospěšnost. Zákon pomůže zajistit stabilitu a dlouhodobě zlepší financování organizací a vytvoří podmínky pro další rozvoj tohoto společensky významného sektoru. Zároveň probíhají veřejné diskuze se zástupci nestátních neziskových organizací a akademické sféry. O této normě se v České republice hovoří již od roku 2004, její první návrhy přinesla JUDr. Lenka Deverová.

3.1.7 Zákon o zadávání veřejných zakázek

Další příležitostí pro sociální podniky může být zadávání veřejných zakázek, které upravuje Zákon č. 127/2006 Sb., o zadávání veřejných zakázek. Takto by mohly být

efektivně používány veřejné prostředky v souladu s principy tripple bottom line. Touto problematikou se zabýval Projekt HRDI Nového Prostoru, prakticky však v tuto chvíli sociální podniky nemají i přes svůj nesporný přínos především z pohledu podpory lokálních zdrojů, žádné zvýhodnění a na veřejné zakázky v současné době nedosáhnou. Celkový rámec pro tuto problematiku je obsažen v principu PPP (public private partnership) – partnerství veřejného a soukromého sektoru. Podle Zelené knihy Komise Evropských společenství o partnerství veřejného a soukromého sektoru a právu Společenství o veřejných zakázkách a koncesích ze dne 30.4.2004 se pojmem partnerství veřejného a soukromého sektoru obecně označují formy spolupráce mezi orgány veřejné správy a podnikatelským sektorem za účelem zajištění financování, výstavby, obnovy, správy či údržby veřejné infrastruktury nebo poskytování veřejné služby.³⁶ Sociální podniky mohou v této oblasti nabídnout své služby a produkty tam, kde veřejný sektor shledává jako nutné oslovit soukromý sektor, ale pro podniky založené za účelem zisku není poptávaná oblast lukrativní.

Jak již bylo řečeno výše, sociální ekonomika jako taková by se neměla stát nástrojem sociální politiky státu a to ani aktivní politiky zaměstnanosti. Potvrzuje to také Francová (2008), která zároveň navrhuje v konsensu s Národní tématickou sítí, že by státní správa měla k sociálním podnikům přistupovat podobně jako k malému a střednímu podnikání, které také nejsou nástrojem státní politiky. Malé a střední podniky již v tuto chvíli mají možnost využívat, stejně jako neziskové organizace, výše zmíněné možnosti podpory v rámci aktivní politiky zaměstnanosti. Stejně jako se tyto nástroje mohou stát pro podniky příjemným „přivýdělkem“, aniž by osobám se zdravotním postižením skutečně poskytly pracovní uplatnění, mohou se stát pastí pro neziskové organizace, které hledají nové zdroje pro financování svých neziskových aktivit. Koncept sociální ekonomiky může být takto deformován. Podle mého názoru tato podpora nesměřuje k sociálním podnikům, ale k poskytovatelům sociálních služeb, kteří zaměstnávají osoby se zdravotním postižením a k organizacím, které zaměstnávají více než 50, resp. 60 % osob se zdravotním postižením.

---

³⁶ <http://www.portal-vz.cz/public-private-partnership-1> (cit. 2. 12. 2008)

3.2 Strategické dokumenty

V Národním rozvojovém plánu České republiky 2007 – 2013, který připravilo Ministerstvo pro místní rozvoj je uvedeno několik odkazů na sociální ekonomiku. Je zde zmiňováno, že v prostředí nestátních neziskových organizací se nabízí posílení zdrojů skrze podporu sociální ekonomiky. Dále dokument uvádí, že podpora sociální ekonomiky je nástrojem sociálního začleňování, zvyšování místní zaměstnanosti, ekonomického rozvoje přispívajícího k vyváženému rozvoji a prosperitě lokalit. Vyjadřuje potenciál sociální ekonomiky při integraci znevýhodněných skupin na trh práce, zde v souvislosti především s romskou komunitou.

Zásadní vliv na vytváření příznivého prostředí pro sociální ekonomiku přinesla do České republiky Iniciativa Společenství EQUAL spolufinancovaná z Evropského sociálního fondu, která je jedním z nástrojů pro dosažení cílů Evropské strategie zaměstnanosti. V rámci Programu Iniciativy Equal se v Národní tématické síti C – Posilování sociální ekonomiky, zejména komunitních služeb setkali odborníci, kteří pomohli sociální ekonomice v České republice definovat sama sebe a to skrze produkty jednotlivých projektů, ale především díky další spolupráci s přizvanými experty. *Národní tématické síť (NTS) existují ve všech členských státech EU a jejich cílem je podpořit užší propojení politiky a praxe při hledání a prosazování nových řešení existujících problémů na trhu práce. NTS spojují na tematickém základě pracovníky z praxe (zejména zástupce projektů CIP EQUAL) a experty a tvůrce politik, kteří společně zkoumají vyvíjené a v praxi testované inovativní produkty a možnosti jejich využití příslušníky znevýhodněných skupin a institucemi, které s nimi pracují. V NTS také probíhá diskuse nad návrhy ke zdokonalení zákonů³⁷.*

---

³⁷ Viz. Příručka pro žadatele o grant z CIP EQUAL, dostupné z www.steptonet.cz/file/Step_to_Net_Informace_o_NTS.doc (cit. 20. 11. 2008)

V roce 2007 se zároveň začala scházet Národní expertní skupina pro sociálněekonomické aktivity (NESEA) – v té době ještě beze jména, později jako NESEP a teprve poté NESEA. Tato platforma není přímo závislá na žádném z projektů, jedná se o dobrovolné sdružení osob zainteresovaných v oblasti sociální ekonomiky. Právě v tomto prostředí byla vytvořena ve všeobecném konsensu definice pro českou sociální ekonomiku, sociální podnikání, sociální podnik a jeho principy. Tyto definice pak prošly schvalovacím řízením NTS C, aby mohly být prezentovány na závěrečné konferenci CIP Equal .

Díky činnosti Národní tématické sítě C bylo téma sociální ekonomiky prosazeno do Národní zprávy o strategiích sociální ochrany a sociálního začleňování³⁸ a to konkrétně v prioritním cíli 1 a jeho dílčích cílech 2.3.6 a 2.5.2 a 2.5.4. Prioritní cíl 1 je zaměřen na integraci znevýhodněných osob a osob sociálně vyloučených skrze trh práce.

Dílčí cíl 2.3.6 chce snižovat počet lokalit, ve kterých žijí sociálně vyloučení lidé především z důvodů odlišného sociokulturního prostředí; předcházet sociálně negativním jevům, které se ve větší míře v těchto lokalitách vyskytují, a to především podporou terénní a komunitní práce a mentorských programů, kde v opatřeních k tomuto cíli nalezneme společně s podporou sociálních služeb také podporu nástrojů sociální ekonomiky. Dle mého výkladu se jedná o sociální podniky.

Dílčí cíl 2.5.2 chce „*podporovat odborné a profesní vzdělávání pracovníků a volených zástupců subjektů působících v oblasti sociálního začleňování, včetně vytváření a rozvoje vzdělávacích programů*“, opatření pro tento dílčí cíl říká, že v oblasti **podpory sociální ekonomiky** bude zjištěna dostupnost vzdělávání v metodách a principech sociální ekonomiky a následně realizováno samotné vzdělávání, které bude dostupné podle poptávky ve všech krajích mimo území hl. města Prahy. Samotné vzdělávání se zaměří na pomoc při tvorbě a realizaci podnikatelských záměrů, které svým obsahem

---

³⁸ http://ec.europa.eu/employment_social/spsi/docs/social_inclusion/2008/nap/czech_cz.pdf (cit. 20. 11. 2008)

splňují podmínky sociální ekonomiky, tedy především zaměstnávání znevýhodněných osob nebo zajištění dostupnosti veřejných služeb pro znevýhodněné osoby.

Dílčí cíl 2.5.4 zní: „*podporovat efektivní a účelné propojení dalších systémů a činností a návaznost sociálních služeb na další systémy; podporovat rozvoj sociální ekonomiky a sociálního podnikání na lokální úrovni a komplexní programy sociální prevence a prevence kriminality v kontextu sociálního vyloučení*“. Opatření pro tento dílčí cíl je nadefinováno jako podpora inovativních aktivit, které umožní sociálně vyloučeným osobám a osobám ohroženým sociálním vyloučením vstup na trh práce a do podnikatelského prostředí nebo přístup sociálně ohroženým skupinám k veřejným službám. Při definici podpory sociální ekonomiky bude také využito výstupů ze Srovnávací analýzy modelů sociální ekonomiky v EU a možnosti jejich aplikace v ČR v rámci programového období ESF 2007 - 2013. Dále opatření pro tento cíl říká, že výběr záměrů na investiční podporu vybraných podnikatelských záměrů sociální ekonomiky bude posouzen a rozhodnut meziresortní komisí složenou ze zástupců zainteresovaných resortů (Ministerstvo pro místní rozvoj, Ministerstvo průmyslu a obchodu, MPSV), aby byl zajištěn transparentní výběr těch záměrů, které budou plně v souladu se všemi strategiemi jednotlivých resortů. Vzhledem k tomu, že v oblasti sociální ekonomiky zatím nebyla jednotlivá ministerstva schopna efektivně spolupracovat, je toto velká výzva.

Zpráva se v oblasti podpory ekonomického růstu a zaměstnanosti doplňuje s Národním programem reforem na léta 2008 - 2010, který je základním nástrojem revidované Lisabonské strategie pro růst a zaměstnanost. Revidované Lisabonské strategii předcházela Národní Lisabonský program 2005 – 2008, který v kapitole věnované zaměstnanosti uznává, že zaměstnanost sociálně vyloučených skupin osob je klíčovým nástrojem začlenění do společnosti, a že „úkol politiky zaměstnanosti na poli sociální ochrany je usnadňovat účast na zaměstnanosti prostřednictvím podpory přístupu ke kvalitnímu zaměstnání pro všechny muže a ženy schopné pracovat, potírat diskriminaci na trhu práce a předcházet vylučování lidí ze světa práce. Zmiňuje se však pouze o potřebě začlenění na trh práce mladých do 25 let, starších osob a cizinců,

slučování rodinných a pracovních rolí. Lidem se zdravotním či sociálním znevýhodněním zvláštní pozornost nevěnuje. Národní program reforem pro období 2008 – 2010 však uvádí, že v oblasti zaměstnanosti se Česká republika v minulém období let 2005 až 2008 v rámci přijatých opatření zaměřila kromě jiných také na řešení nedostatků v nabídce a rozsahu sociálních služeb zaměřených na integraci osob ohrožených sociálním vyloučením a nedostatečné zapojení žen-matek, starších občanů, osob s nízkou kvalifikací a dalších znevýhodněných a neaktivních osob do trhu práce. Tyto cíle by mohly být efektivně řešeny přímou podporou sociální ekonomiky a jejích subjektů.

Národní program reforem pro období 2008 – 2010 již osoby se znevýhodněním a jejich podporu přístupu na trh práce zmiňuje. A to konkrétně formou systému dalšího vzdělávání osob se znevýhodněním (i bez) a plánováním opatření ve státní sociální politice „aby se práce vyplatila“ – kde hovoří o motivaci osob se znevýhodněním skrze zpřísnování podmínek pro nárok na dávky státní sociální podpory a podpory v nezaměstnanosti a především dávky hmotné nouze. Zde by bylo vhodné zaměřit také pozornost na „druhou stranu barikády“ a to pozitivní motivací zaměstnavatelů, kteří se rozhodnou takové osoby zaměstnat, ale toto není tématem této práce.

Vládní výbor pro zdravotně postižené občany připravil dokument s názvem Národní plán podpory a integrace občanů se zdravotním postižením na období 2006 – 2009, kde se ve spolupráci se Svazem českých a moravských družstev v opatření 3.11 zavazuje vypracovat analýzu mapující možnost vzniku a podpory tzv. sociálních družstev a případně dalších subjektů sociální ekonomiky podporujících zlepšení zaměstnanosti osob se zdravotním postižením a výsledky analýzy použít při aktualizaci Národního plánu.

Dobrá zpráva je, že o významu podpory sociální ekonomiky se zmiňuje současná ministryně vlády České republiky Džamila Stehlíková, která říká, že úkolem vlády by mělo být vytváření legislativních podmínek pro aktivity sociální ekonomiky, pomoc nastartovat tyto aktivity z vládních prostředků (finanční podpora v počátcích rozvoje

sociálního podnikání). Uvádí omezení (pravidlo de minimis, neexistence finančních mechanismů podporujících podnikání jako např. vytvoření systému mikropůjček, rozvoj družstevního bankovního sektoru), které mohou mít negativní dopad na možnost uchycení sociální ekonomiky a samotný rozkvět sociálního podnikání.³⁹ Dále uvádí, že by se sociální ekonomika měla stát nástrojem veřejných politik. S tímto tvrzením naprosto nesouhlasím, takto nastavená podpora by ohrozila nezávislost subjektů sociální ekonomiky.

3.3 Osoby se znevýhodněním v legislativních normách a dalších dokumentech

Podle Národní zprávy o strategiích sociální ochrany a sociálního začleňování na léta 2008–2010 jsou osobami ohroženými sociální exkluzí tyto skupiny obyvatel České republiky: osoby se zdravotním postižením, děti, mládež a mladí dospělí, senioři, etnické menšiny, imigranti a azylanti, osoby bez přístřeší, osoby opouštějící zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy a osoby opouštějící výkon trestu odnětí svobody, oběti trestné činnosti (včetně oběti obchodu s lidmi), oběti domácího násilí a osoby komerčně zneužívané.

Další skupinou osob se znevýhodněním jsou v kontextu sociální ekonomiky s důrazem na místní rozměr také obyvatelé oblastí s vysokou mírou nezaměstnanosti či vyloučených městských částí (GLE), tato skupina však není přesně definována.

Za osoby, kterým je věnována vyšší pozornost při zprostředkování jsou podle § 33 zákona č. 435/2004 Sb. ve znění pozdějších předpisů fyzické osoby se zdravotním postižením, fyzické osoby do 25 let věku, absolventi vysokých škol po dobu 2 let po úspěšném ukončení studia, nejdéle však do 30 let věku⁴⁰, těhotné ženy, kojící ženy a

---

³⁹ www.dzamilastehlikova.cz (2. 12. 2008)

⁴⁰ V novele zákoníku práce je navrženo, aby nebyli do skupiny osob znevýhodněných na trhu práce považováni absolventi vysokých škol a mladí lidé do 25 let věku, ale aby byla zvýšená péče při zprostředkování zaměstnání věnována pouze mladým lidem do 20 let věku.

matky do devátého měsíce po porodu, fyzické osoby pečující o dítě do 15 let věku, fyzické osoby starší 50 let věku, fyzické osoby, které jsou vedeny v evidenci uchazečů o zaměstnání déle než 6 měsíců, fyzické osoby, které potřebují zvláštní pomoc, těmito osobami se rozumí zejména fyzické osoby, které se přechodně ocitly v mimořádně obtížných poměrech nebo které v nich žijí, fyzické osoby společensky nepřizpůsobené, fyzické osoby po ukončení výkonu trestu odnětí svobody a nově (s účinností od 1. 9. 2009) také osoby po propuštění z výkonu ochranného opatření zabezpečovací detence a fyzické osoby ze sociokulturně znevýhodněného prostředí.

Osoby se zdravotním postižením tento zákon definuje v § 67 jako osoby uznané orgánem sociálního zabezpečení plně invalidními (osoby s těžším zdravotním postižením), orgánem sociálního zabezpečení částečně invalidními nebo rozhodnutím úřadu práce uznány zdravotně znevýhodněnými (osoby zdravotně znevýhodněné).

Současné nástroje aktivní politiky zaměstnanosti, které umožňují zaměstnávání osob se zdravotním postižením dle zákona 435/2004 Sb. o zaměstnanosti jsou tyto:

- pracovní rehabilitace
- vytváření chráněných pracovních míst pro osoby se zdravotním postižením
- vytváření chráněných pracovních dílen pro osoby se zdravotním postižením
- příspěvek pro zaměstnavatele, kteří zaměstnávají více než 50 % osob se zdravotním postižením
- v organizacích nad 25 zaměstnanců mají zaměstnavatelé povinnost zaměstnávat alespoň 4 % osob se zdravotním postižením
- odběr výrobků chráněných dílen pro zaměstnavatele, kteří nenaplní stanovené procento osob se zdravotním postižením

Podpora v takové míře, jak je poskytována osobám se zdravotním postižením není nastavena osobám se sociálním znevýhodněním, i přesto, že tuto skupinu potenciálních zaměstnanců sociálních podniků, zákon popisuje v § 33 jako osoby, které potřebují zvláštní pomoc při zprostředkování zaměstnání.

Jako možné pracovní uplatnění pro osoby se zdravotním postižením (ačkoli bez nároku na mzdu) je dle zákona o sociálních službách č. 108/2006 Sb. dále definována socioterapeutická dílna a to takto: *„Sociálně terapeutické dílny jsou ambulantní služby poskytované osobám se sníženou soběstačností z důvodu zdravotního postižení, které nejsou z tohoto důvodu umístitelné na otevřeném ani chráněném trhu práce. Jejich účelem je dlouhodobá a pravidelná podpora zdokonalování pracovních návyků a dovedností prostřednictvím sociálně pracovní terapie.“* V praxi se můžeme setkat se socioterapeutickou dílnou, která je provozována zároveň s chráněnou pracovní dílnou dle zákona o zaměstnanosti. V kontextu zákona o sociálních službách jsou jako služby sociální rehabilitace provozovány další typy sociálních služeb: agentury podporovaného zaměstnávání, přechodné zaměstnávání, tréninkové kavárny, které mohou hrát v procesu zaměstnávání osob se znevýhodněním, kde na vrcholu stojí zaměstnání na otevřeném trhu práce tedy také v sociální firmě, důležitou roli, jak ukáží dále.

3.4 Další podpora sociální ekonomiky

Podporu dalšího rozvoje sociální ekonomiky se opět díky činnosti NTS C podařilo prosadit do tří operačních programů nového programového období. Z prostředků OP LZZ a IOP bude možné podporovat vznik nových sociálních podniků v integrovaném globálním grantu. Po skončení činnosti NTS C navazuje dále nově založená obecně prospěšná společnost Nová ekonomika, o. p. s. a v Praze také působí organizace GLE⁴¹, která sama sebe definuje jako *„rychle se rozvíjející podnik poskytující služby v oblasti poradenství, řízení programů a projektů, technické pomoci, školení a rozvoje kapacity klientům z veřejného a neziskového sektoru s kanceláří v Londýně, Bruselu a Praze“*. GLE získala finanční podporu z OPPA pro dvouletý projekt, který má za cíl podpořit

---

⁴¹ Greater London Enterprise

znevýhodněné skupiny rozvíjet dovednosti potřebné pro zakládání malých podniků nebo zahájení samostatné výdělečné činnosti.⁴²

3.5 Sociální ekonomika po česku

V této kapitole využívám především své zkušenosti a teoretické znalosti, které jsem získala díky zúčastněnému pozorování při schůzkách pracovní skupiny NESEA, kam jsem ze zájmu docházela v letech 2007 a 2008 a vlastní činnosti v pracovní skupině projektu Rozvoj sociální firmy (leden – květen 2008). Kapitola má stejnou strukturu jako část, ve které se věnuji evropskému kontextu. Nejdříve pohled na novodobý vývoj sociální ekonomiky, poté přináším definice pro klíčové pojmy vypracované přímo pro Českou republiku již zmiňovanou expertní skupinou NESEA (následující definice jsou převzaty plně od NESEA). V závěrečné části uvádím témata, kterým je podle mého nutné věnovat zvýšenou pozornost, aby se sociální ekonomika mohla zdárně vyvíjet dále.

3.5.1 Sociální ekonomika

Jedná se o souhrn autonomních soukromých aktivit, uskutečňovaných různými typy organizací, jejichž cílem je služba členům nebo místní komunitě především prostřednictvím podnikání. Sociální ekonomika je orientovaná na řešení otázek zaměstnanosti, sociální soudržnosti a místního rozvoje. Vzniká a rozvíjí se na konceptu trojího prospěchu - ekonomického, sociálního a environmentálního. Sociální ekonomika umožňuje občanům aktivně se zapojit do rozvoje regionu. Vytváření zisku/přebytku sociálního podniku je žádoucí, není však primárním cílem. Případný zisk je přednostně užíván k rozvoji aktivit organizace a pro potřeby místní komunity. Vnitřní vztahy v sociálních podnicích směřují k maximálnímu zapojení členů/pracovníků do rozhodování a k samosprávě, vnější vztahy s okolím posilují sociální kapitál. Právní forma subjektů sociální ekonomiky není rozhodující, principiálním je sledování obecně prospěšných

---

⁴² www.socialni-ekonomika.cz

cílů uvedených ve stanovách. Subjekty sociální ekonomiky jsou sociální podniky a organizace podporující jejich činnost v oblasti vzdělávání, poradenství a financování.

3.5.2 Sociální podnikání

Sociální podnikání řeší prostřednictvím samostatné podnikatelské aktivity a účasti na trhu otázky zaměstnanosti, sociální soudržnosti a místního rozvoje. Svou činností podporuje solidární chování, sociální začleňování a růst sociálního kapitálu zejména na místní úrovni s maximálním respektováním trvale udržitelného rozvoje.

3.5.3 Sociální podnik

Sociálním podnikem se rozumí „subjekt sociálního podnikání“, tj. právnická osoba nebo její část nebo fyzická osoba, který splňuje principy sociálního podniku; sociální podnik musí mít příslušné živnostenské oprávnění. Principy sociálního podniku, které jsou dále rozpracovány v jednotlivých standardech jsou⁴³:

- obecně prospěšný cíl, který je formulován ve stanovách nebo statutu
- participace, demokratické rozhodování a sociální kapitál
- specifické financování a použití zisku
- místní rozměr

Hunčová rozlišuje tři typy spravování sociálního podniku:

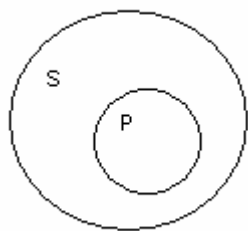
(S = sdružení, P = podnik)

- a) Podnik je zanořen, má společné účetnictví, jedná se o organizační jednotku, organizace či obce má IČO a živnostenský list, jedná se o personální sdružení osob, které založí tento podnik. Příklad SF Zahrada při o. s. Fokus Praha

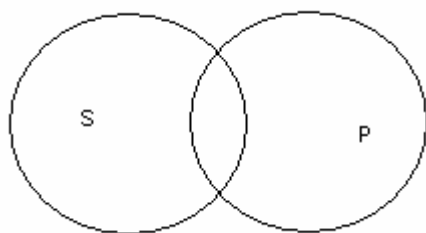
---

⁴³ Sociální ekonomika v ČR z pohledu projektů NTS C CIP EQUAL (2008), viz. příloha

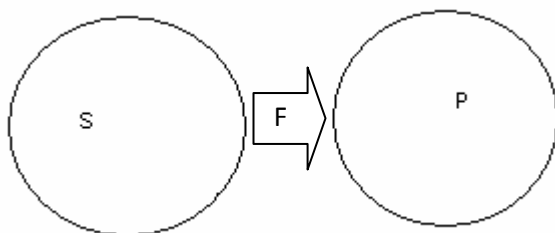

b) Příspěvková organizace – majetek obce, obec podnik ovládá

c) Sociální podnik „na distanc“. Nezisková organizace založí podnik, který má vlastní právní subjektivitu (obecně prospěšná společnost, obchodní společnost) a to za účelem financování neziskové činnosti či jako možnost zaměstnání pro cílovou skupinu nestátní neziskové organizace a/nebo k plnění dalších obecně prospěšných cílů). Příklad sociální firma Café Therapy, Sananim

Zdroj: Lankašová: Zápis z pracovního setkání NESEA podle Hunčové, 2007

3.5.4 Sociální firma

Definice sociální firmy podle Standardů sociální firmy, které vznikly za spolupráce občanských sdružení Fokus Praha a Sananim v rámci Programu Iniciativy Equal a projektu Rozvoj sociální firmy zní:

„Sociální firma je konkurenceschopný podnikatelský subjekt působící na běžném trhu, jehož účelem je vytvářet pracovní příležitosti pro osoby znevýhodněné na trhu práce a k tomu jim poskytovat přiměřenou pracovní a psychosociální podporu.“

Samotné standardy pak obsahují poslání sociální firmy a popisují tři oblasti, ve kterých sociální firma působí (podnikání, zaměstnávání, podpora). Sociální firma je i v českých podmínkách chápána jako jeden z typů sociálního podniku, s tím, že osoby které zaměstnává jsou na otevřeném trhu těžce zaměstnatelné (Standardy sociální firmy, 2007).

Současné sociální firmy v České republice jsou teprve rozvíjejícími sociálními firmami a tak zatím nesplňují standardy, které si samy vypracovaly. Často je v nich zaměstnáno vyšší procento osob se znevýhodněním, tak aby sociální firma dosáhla na dostupnou podporu dle zákona o zaměstnanosti. Sociální firmy, které se rozhodnou zaměstnat osoby se sociálním znevýhodněním, na tuto podporu samozřejmě nedosáhnou a počáteční situaci tak mají o něco obtížnější. Sociální firmy také obtížně dosahují 50% vlastních zdrojů. Podle CEFEC by měla mít sociální firma svou vlastní právní subjektivitu, ani toto pravidlo v českém prostředí není dodržováno. Lidé se znevýhodněním pracují především na nižších pozicích a tomu tedy odpovídá i jejich plat.

Narozdíl od družstev, která kráčí cestou velkých zaměstnaneckých celků a zaměstnávají vysoké procento znevýhodněných, jsou sociální firmy většinou malé podniky s lokální působností.

3.6 Provázanost sociální práce a činnosti sociálních podniků

Nestátní neziskové organizace jsou významnými aktéry sociální ekonomiky a to zvláště ty, které se pohybují v oblasti enviromentální a sociální. Mnoho z nich je zřizovateli sociálních podniků typu WISE. Aktuálně dostupnými typy integračních sociálních podniků nebo služeb, které nabízí zaměstnání v integračních podnicích jsou v jednotlivých kategoriích podle Davistera, Defournyho a Gregoire (2006):

- a) pracovní integrace s podporou dotací, chráněná pracovní místa – chráněné pracovní dílny
- b) stabilní a ekonomicky udržitelné zaměstnání – sociální firmy, sociální družstva
- c) resocializace s pomocí pracovních aktivit – socioterapeutické dílny podle zákona č. 108/2006 Sb.
- d) přechodné zaměstnávání nebo stáž – sociální firmy, tréninkové kavárny, agentury podporovaného zaměstnávání.

3.6.1 Chráněná pracovní dílna

Chráněná pracovní dílna bývá zpravidla provozována nestátní neziskovou organizací, obchodní společností či družstvem, důležité je splnění podmínky zákona o zaměstnanosti a to zaměstnávání více jak 60% osob se zdravotním postižením. V kontextu komerčních subjektů může docházet ke zneužívání a vytváření zisku na úkor zaměstnanců se zdravotním postižením. Z pohledu nestátních neziskových organizací se jedná o zaměstnávání takových osob, u kterých se nepředpokládá žádný výrazný posun v pracovních schopnostech a dovednostech, zaměstnání v takové dílně není omezeno časem a nemá žádný rehabilitační potenciál⁴⁴. Osoby se zdravotním postižením zde mají statut zaměstnance. Výrobky, které vznikají v těchto dílnách mohou podniky nabídnout jako náhradní plnění pro firmy, které nenaplní zákonnou povinnost zaměstnávat osoby se zdravotním postižením.

3.6.2 Socioterapeutická dílna

Socioterapeutická dílna je typem sociální služby, která umožňuje uživatelům, jejichž tempo a pracovní výkon však nestačí na získání či udržení si placeného pracovního místa, udržet či zvýšit své schopnosti a dovednosti v oblasti práce. Uživatelé zpravidla nejsou za svou práci odměňováni, pokud ano, pouze motivačně.

---

⁴⁴ Např. u osob se zkušeností s duševním onemocněním

3.6.3 Agentury podporovaného zaměstnávání

Agentury podporovaného zaměstnávání pomáhají svým uživatelům⁴⁵ nalézt či zprostředkovat vhodné uplatnění na otevřeném trhu práce, kde pak mohou nabízet asistenci přímo na pracovišti. Podpora na pracovišti by měla vést k úplnému osamostatnění uživatele, tak aby zaměstnání mohl v budoucnu vykonávat samostatně bez podpory na pracovišti. Agentury podporovaného zaměstnávání mohou zprostředkovat také přechodné zaměstnání, jedná se o zaměstnání u „spřízněného zaměstnavatele“, který je ochoten na přechodnou dobu zaměstnat osobu se znevýhodněním, aby zde získala pracovní návyky a dovednosti, aby je poté mohla využít na otevřeném trhu práce. V průběhu takového zaměstnání poskytuje podporu takovému zaměstnanci pracovní konzultant. Spolupráce s agenturami podporovaného zaměstnávání by bylo vhodné využít při zaškolování a podpoře znevýhodněných pracovníků přímo na místě, konzultacích s pracovníky se znevýhodněním, bez znevýhodnění a vedoucími pracovníky.

3.6.4 Zaměstnání v sociální firmě

Významným posunem je v případě zaměstnání v sociální firmě statut znevýhodněné osoby, z uživatele sociální služby se stává zaměstnanec se stejnými právy a povinnostmi jako mají ostatní zaměstnanci, s přihlédnutím k jeho znevýhodnění. Sociální firmy nesou významný integrační prvek vzhledem k striktně nastavenému poměru znevýhodněných zaměstnanců a zaměstnanců bez znevýhodnění a také vzhledem k povaze handicapu znevýhodněných osob.

V systému sociálních služeb nacházíme velký potenciál pro přípravu osob se znevýhodněním na plnohodnotné zaměstnání na otevřeném trhu práce či v sociální firmě, případně v jiném typu sociálního podniku. Sociální firma jako taková, i přesto, že zajišťuje respektující prostředí osobám se znevýhodněním, nemůže zajistit znevýhodněným zaměstnancům intenzivní podporu na pracovišti, jako je tomu

---

⁴⁵ Nejčastěji se jedná o osoby se zdravotním postižením, specializované agentury podporovaného zaměstnání mohou spolupracovat také s dalším typem uživatelů a především s osobami se zkušeností s drogovou závislostí či osobami přicházejícími po výkonu trestu.

v sociálních službách či na chráněných pracovištích. Může ale svým zaměstnancům umožnit využívání služeb podporovaného zaměstnávání. Agentury podporovaného zaměstnávání mohou také poskytnout spolupráci ve vyhledávání vhodných zaměstnanců do sociálních firem. Tento typ spolupráce je zakotven ve Standardech sociální firmy.

Dalším zajímavým fenoménem může být změna statutu zaměstnance se znevýhodněním na zaměstnance bez znevýhodnění ve chvíli, kdy zaměstnanec již nepotřebuje žádnou podporu. Tento proces je možné použít v takových sociálních firmách, kde to umožňuje typ a hloubka znevýhodnění cílové skupiny, kterou sociální firma zaměstnává (osoby se zkušeností s drogovou závislostí, osoby po výkonu trestu apod.). Tento přechod může být nastaven a popsán (kdo je osobou ze znevýhodněním, za jakých podmínek a na jak dlouho) v pravidlech vnitřní struktury dle Standardů sociální firmy (2008).

3.7 Obec jako účastník sociální ekonomiky

Obec hraje ve vztahu k nestátním neziskovým organizacím důležitou roli, proto považují za podstatné zmínit zde možnosti obce v podpoře rozvoje sociální ekonomiky na lokální úrovni. V rámci komunitního plánování sociálních služeb lze mapovat potřeby občanů a to také občanů se zdravotním či sociálním znevýhodněním a pokoušet se hledat řešení skrze podporu rozvoje příslušných sociálních služeb. I přesto, že sociální podniky nejsou ze své podstaty v žádném případě sociální službou, sociální služby však mohou být iniciátory vzniku sociálního podniku. Obec také může zadávat veřejné zakázky a skrze ně uspokojovat potřeby své či svých občanů. Tyto služby může nabízet sociální podnik. Například tam kde některé potřeby svých obyvatel řeší obec formou sociální služby by na místo takto koncipované služby mohla lépe zafungovat běžná služba či právě služba nabízená sociálním podnikem, který kromě toho, že uspokojí potřeby místních občanů, nabídne také pracovní uplatnění osobám se znevýhodněním. V konkrétní rovině to může být donáška obědů, kterou často zajišťuje pečovatelská služba, aniž by se jednalo o sociální službu.

3.7.1 Obec jako zakladatel sociálního podniku

Příspěvkové organizace ani obce nemají být podle NESEA sociálním podnikem, protože nejsou autonomní, tj. jsou součástí veřejné správy (NESEA, 2008). Podle expertů tedy mohou podnik založit, iniciovat, ale nesmí ho ovlivňovat. Realizátoři projektu Rozvoj sociální firmy však nevidí problém v tom, aby sociální firmu založila příspěvková organizace obce či města⁴⁶. Realizátoři projektu „Sociální družstvo a podnik“ se přímo na obce s výzvou k podpoře zakládání sociálních družstev obracejí (SČMVD, 2008).

3.7.2 Obecní podnik

Registr ekonomických subjektů využívá pro klasifikaci právních forem v ČR tzv. Číselník právních forem⁴⁷, kde lze nalézt mnoho různých právních forem, mimo jiné také obecní podnik, v dokumentu však není definováno, co konkrétně obecní podnik v této souvislosti znamená.

3.7.3 Obec jako zadavatel veřejných zakázek

S ohledem na lokální aspekt, který je obsažen v principech pro český sociální podnik, zde zmiňuji obec jako možného zadavatele veřejných zakázek. Taišl (2007) říká, že v souladu se směrnicemi Evropského společenství⁴⁸, které se zadávání veřejných zakázek věnují, a v souladu s českou legislativou⁴⁹ může zadavatel zohlednit sociální či enviromentální hledisko v zadávacích podmínkách, smluvních podmínkách, kvalifikačních předpokladech dodavatelů a kritériích hodnocení nabídek. Taišl říká, že *„nejsnazší a nejméně rizikové z pohledu možného konfliktu s právem je zařazení sociálních hledisek mezi zadávací podmínky zakázky, jejichž splnění musí doložit ve své nabídce každý uchazeč, má-li být jeho nabídka přijata k hodnocení, resp. mezi smluvní podmínky, které zavazují uchazeče vybraného k plnění zakázky“*. Takto definovaná

---

⁴⁶ Výstupy z validace produktu sociální firmy

⁴⁷ 0056 FORMA

⁴⁸ 2004/17/ES a 2007/18/ES

⁴⁹ Zákon č. 137/2006 Sb.

veřejná zakázka může vyjádřit potřebu zapojení sociálních podniků a zprostředkovat jim tak možnost se vůbec účastnit veřejných zakázek jako rovnocenný partner.

3.8 Nadace a další subjekty sociální ekonomiky

V evropském pojetí sociální ekonomiky mohou být nadace a nadační fondy subjektem sociální ekonomiky, toto pojetí koresponduje také s pojetím české sociální ekonomiky. V definici sociální ekonomiky pro Českou republiku je uvedeno, že „subjekty sociální ekonomiky jsou sociální podniky a organizace podporující jejich činnost v oblasti vzdělávání, poradenství a financování“. Nadace tak mohou např. nabízet programy podporující vznik nových sociálních podniků či rozvoj stávajících, tak jak to již v současné době dělá Nadace Via. Nemohou ale ze své podstaty podnikat, vzhledem k legislativě a omezeným možnostem. Významným subjektem na poli české sociální ekonomiky je GLE a Nová ekonomika o. p. s.

3.9 Významná témata české sociální ekonomiky

3.9.1 Členství a spolkovost

V České republice prosazuje Hunčová (2008) myšlenku formování sociální ekonomiky, podniků zezdola, ve formě svépomoci a na základě členství a potřeb členů. Stejně tak je této autorce blízké demokratické rozhodování dle pravidla „jeden člen, jeden hlas“. Podle mého názoru je otázka členství vzhledem k odkazu minulého režimu a celkové deformaci občanské společnosti v České republice, výzvou do budoucnosti a tyto požadavky budou moci dříve splnit družstva než sociální podniky zakládané neziskovými organizacemi, které poskytují sociální služby. K vzájemné prospěšnosti na základě členství v dnešní době spíše odkazuje právě myšlenka družstevnictví, prvky vzájemnosti a svépomoci by také dle mého měla obsahovat náplň činnosti dnešních občanských sdružení, které vznikají na základě zákona o sdružování občanů. Občané se v občanských sdruženích, které poskytují sociální služby nesdružují za účelem vzájemné svépomoci, ale za účelem prospěšnosti veřejné. Aktivita nesměřují dovnitř členské

základny, neplní potřeby komunity, ze které vzešly nebo vlastních členů, ale jsou nabízeny cílově skupině (jednotlivci či skupiny osob). Uživatelé služeb pak nejsou cíleně motivováni ke členství v organizaci, stávají se tak příjemci péče, nemají ale možnost rozhodovat o dalším směřování organizace atd. Registrovaní poskytovatelé sociálních služeb by měli poskytovat služby na profesionální úrovni, které od ledna 2007 podléhají standardům kvality sociálních služeb.

Proto také nemůžeme očekávat od zakladatelů sociálních podniků či zájemců o sociální ekonomiku z řad zástupců občanských sdružení, která poskytují sociální služby na profesionální úrovni a jejich primární motivací je možnost zaměstnat vlastní uživatele či si zvýšit příjem, že splní podmínky demokratického rozhodování v souladu s heslem „jeden člen, jeden hlas“. Zde se tedy potvrzuje má teze, že rozvoj sociální ekonomiky v České republice kráčí ruku v ruce z rozvojem občanské společnosti. Pokud tedy nenastavíme jasná pravidla pro fungování nestátních neziskových organizací, nemůžeme nastavovat pravidla pro fungování subjektů sociální ekonomiky. Formování postulátů české sociální ekonomiky je závislé na formování neziskového sektoru, bariéry rozvoje plynou ze samotné podstaty českého neziskového sektoru

Jak bylo řečeno, posláním těchto organizací bývá často podpora osob s různým typem znevýhodnění skrze poskytování sociálních služeb. Lidé se znevýhodněním mají často horší přístup k informacím a tudíž pro tuto chvíli zůstávají aktivity v sociální ekonomice směřující k zaměstnávání osob se znevýhodněním v režii osob bez znevýhodnění. Všeobecné povědomí o sociální ekonomice je nízké a podpora sociálním podnikům není systémově stanovena, byrokracie podmiňující přístup a čerpání financí z ESF je náročná, pro běžného občana může být nesrozumitelná.

Informace uvedené v této kapitole nemohu podložit žádnými daty, jedná se pouze o mou osobní zkušenost a zkušenost mých kolegů a nelze tak apriori aplikovat na celou sféru nestátních neziskových organizací v České republice.

3.9.2 Právní forma a změny v legislativě

Současný český právní řád nabízí několik právních forem pro sociální podniky. Ukazuje se, že právní forma není to nejdůležitější a proto je v tomto ohledu současná legislativa dostačující. Není nutné definovat novou právní formu a legislativně ji ukotvovat. I přes tento fakt se jeví některé právní formy se jako vhodnější – vzhledem k transparentnosti a účelu, za kterým jsou zakládány.

U občanských sdružení se jedná o neprůhlednou právní formu a ze strany Ministerstva vnitra, které občanská sdružení registruje není ochotno registrovat občanská sdružení, která ve stanovách uvádějí výdělečnou činnost. Občanská sdružení mohou založit sociální podnik zanořený v občanském sdružení, obecně prospěšnou společnost zřízenou občanským sdružením nebo obchodní společnost založená občanským sdružením. Obecně prospěšná společnost může mít zanořený sociální podnik nebo být sama sociálním podnikem, může také založit obchodní společnost.

Některé procesy legislativních změn ve vztahu k sociální ekonomice jsou již zahájeny, jak jsme si ukázali výše. Subjekty sociální ekonomiky mohou pomáhat naplňovat veřejné politiky zaměstnanosti a sociální soudržnosti, včetně specifické otázky sociální inkluze a rozvoje regionů a další, ale měly by zůstat autonomní. V tuto chvíli podle mne není nutné, aby byly tvořeny závazné právní normy „šité na míru“ sociálním podnikům, které by však neodpovídaly realitě a jejich činnosti, takový unáhlený postup by mohl vést k připojení sociální ekonomiky k nástrojům veřejné politiky či další deformaci.

3.9.3 Veřejná podpora a veřejné zdroje

Zajímavé je také podívat se na potřebu definovat sociální podnik, stanovit principy a případně kritéria, podle kterých je možné sociální podnik specifikovat, ověřovat. Odkud tato potřeba pramení? Proč nemohou sociální podniky fungovat na soukromé bázi bez podpory státu a to jak přímé, tak nepřímé? V režimu podniků se *„veřejnou podporou rozumí podpora poskytnutá státem nebo ze státních prostředků, která narušuje nebo může narušit hospodářskou soutěž tím, že zvýhodňuje určité podniky nebo určitá odvětví výroby a pokud ovlivňuje obchod mezi členskými státy. Za státní*

*prostředky se na základě judikatury ES považují i ostatní veřejné zdroje.*⁵⁰ Může být však poskytnuta bloková výjimka, na úrovni Evropské Unie se v režimu podniků hovoří o veřejné podpoře de minimis.

Odpověď je ve veřejných zdrojích, ke kterým sociální podniky mohou získat přístup pouze, prokáží-li, že jsou skutečně sociálním podnikem, který i přesto, že se účastní trhu, plní zároveň i další veřejně prospěšné cíle a přispívá tak přímo i nepřímo k plnění sociálních či enviromentálních cílů. Je tedy nutné, aby sociální podniky byly pro veřejné instituce (či případné donory ze soukromé sféry) důvěryhodné a transparentní, aby na tyto zdroje dosáhly.

3.9.4 Podnikání v sociální oblasti

Považuji za nutné upozornit na velký rozdíl mezi sociálním podnikáním a podnikáním v sociální oblasti. V dnešní době můžeme nalézt organizace, které nabízejí své služby za úplatek, aniž by čerpaly z veřejných zdrojů pro svou činnost. S příchodem zákona o sociálních službách se tato možnost rozšířila, potenciální uživatelé sociálních služeb si mohou vybrat, kterou službu využijí a případně ji zaplatí z přiznaného příspěvku na péči. Někteří zřizovatelé či poskytovatelé sociálních služeb si mohou klást otázku, kterou ze služeb nabízet komerčně a kterou v dikci Zákona o sociálních službách. Vzhledem k demografickým podmínkám, především stárnutí obyvatelstva, které jsem zmínila v úvodu práce lze očekávat velký nárůst soukromých subjektů, které budou nabízet celoroční pobyty v domovech pro seniory, terénní a pečovatelskou službu těm občanům, kteří si to budou moci dovolit, popř. jim službu zaplatí jejich rodiny, blízcí nebo příbuzní. Zde se v žádném případě nejedná o sociální podnikání, ačkoli vazba na plnění sociálních cílů je zřejmá. Ve chvíli, kdy zřizovatel takového zařízení nenárokuje zdroje z veřejných financí či neplní principy sociálního podniku, především reinvestici případného zisku zpět do podniku, o sociální podnik se nejedná. O sociální podnikání by se jednalo v případě, že by zřizovatel takového zařízení zaměstnal osoby se znevýhodněním či reinvestoval zisk zpět do chodu organizace.

---

⁵⁰ <http://www.czechinvest.org/verejna-podpora> (cit. 20. 11. 2008)

4. Projekt a možnosti dalšího rozvoje

Praktickou část diplomové práce jsem se rozhodla vést především vstříc aktuálním zkušenostem organizací, které vedou sociální podnik nebo uvažují o jeho založení. V této kapitole představím občanské sdružení Fokus Praha, projekt Rozvoj sociální firmy, jehož je Fokus Praha nositelem, svou roli v projektu a výstupy projektu, na kterých jsem měla možnost se podílet.

V občanském sdružení Fokus Praha jsem byla v letech 2005 – 2008 zaměstnána na pozici terénní sociální pracovnice. Na konci roku 2007 jsem vzhledem ke svým zkušenostem s tématem sociální ekonomiky a podnikání dostala příležitost účastnit se také aktivit pracovní skupiny projektu Rozvoj sociální firmy, který Fokus Praha administroval. Využila jsem tuto nabídku pro svůj záměr pro diplomovou práci a výstupem mé činnosti je mapování sociálních firem. Původně jsem se měla na tomto místě zabývat pouze pražskými sociálními podniky nestátních neziskových organizací z oblasti sociálních služeb. Vycházela jsem ze svých zkušeností, které jsem získala při psaní postupové práce, pražské prostředí znám nejlépe. Projekt byl ale zaměřen na celou ČR a z tohoto důvodu jsem svůj záměr přizpůsobila jeho požadavkům. Tato volba se ukázala jako velmi přínosná. Nejenom v Praze existují organizace, které provozují sociální podnik a nebo o něm uvažují.

Projekt byl realizován od srpna 2005 do května 2008 občanským sdružením Fokus Praha a Sananim v rámci Programu Iniciativy Společenství Equal. Cílem Programu Iniciativy Equal je ověřování a prosazování nových prostředků proti všem formám diskriminace a nerovností na trhu práce. Projekt reaguje na potřebu vytvoření alternativního uplatnění na trhu práce pro osoby obtížně zaměstnatelné a jeho záměrem bylo poskytnout pracovní uplatnění osobám znevýhodněným na trhu práce, vytvořit nová pracovní místa pro tyto osoby, hledat inovativní řešení stávajících nerovností na trhu práce pro různé cílové skupiny, zároveň ověřoval sociální firmu jako vhodný model zaměstnávání různých cílových skupin.

Cílem projektu Rozvoj sociální firmy bylo vytvořit teoretický model sociální firmy, publikaci obsahující vymezení sociální firmy, jako modelu vhodného pro zaměstnávání různých znevýhodněných skupin. Dalším cílem bylo vytvoření dvou sociálních firem - pro osoby s duševním onemocněním (Fokus Praha, o. s.) a osoby s drogovou závislostí (Sananim o. s.) a ověřování teoretického modelu na chodu těchto firem. Projekt usiloval také o prosazení tématu sociální firmy jako jednoho ze subjektů sociální ekonomiky do povědomí široké veřejnosti, odborníků, představitelů nestátních neziskových organizací i veřejných institucí. Produktem projektu jsou dvě konkrétní sociální firmy, které přinášejí do České republiky nový pohled na možnosti zaměstnání osob se znevýhodněním.

Sociální firma Zahrada vznikla v roce 2007 transformací z chráněné dílny Fokus Praha, o. s. a je součástí tohoto občanského sdružení, nemá vlastní právní subjektivitu. Podniká v oblasti zahradnických služeb (úprava trávníků a jiné zeleně, úklid zahrad, výsadba květin a keřů apod.). Zaměstnává 6 zaměstnanců s duševním onemocněním, kteří pracují na zkrácený úvazek a 3 osoby bez znevýhodnění. Sociální pracovníci Fokus Praha o. s. pomáhají vytipování vhodné zaměstnance a stávajícím zaměstnancům se znevýhodněním poskytují podporu.

Sociální firma Café Therapy vznikla v roce 2005, má vlastní právní subjektivitu, byla založena jako s. r. o. jehož výhradním vlastníkem je občanské sdružení Sananim. Podniká v oblasti pohostinství (kavárna a restaurace). Sociální firma zaměstnává 8 zaměstnanců se zkušeností s drogovou závislostí a 8 zaměstnanců bez znevýhodnění, poměr pracovníků bez znevýhodněním a se znevýhodněním se může měnit podle aktuální situace.

4.1 Mapování sociálních firem

Proces mapování sociálních firem probíhal od mého vstupu do pracovní skupiny, tedy od ledna 2008, kdy začala přípravná fáze. S ohledem na potřeby projektu jsem stanovila tyto cíle:

- Oslovit zájemce o téma sociální firmy
- Nabídnout know-how, které získali realizátoři projektu v rámci budování sociálních firem, prostor pro sdílení zkušeností a informací
- Vytipovat potenciální sociální firmy
- Mapovat potřeby potenciálních sociálních firem

4.1.1 Použitá metoda sociologického výzkumu

Z hlediska metod sociologického kvalitativního výzkumu se jedná o krátký dotazník. Hlavním argumentem pro volbu této metody je časová nenáročnost pro samotného respondenta. Dotazník je záměrně sestaven tak, aby mu mohli porozumět i ti, kteří se dosud s termíny sociální ekonomika, sociální podnikání nebo sociální firma neměli možnost blíže seznámit, nepoužívá žádný z těchto pojmů. Dalším důvodem pro volbu jednoduchých pojmů přímo neodkazujících k tématu sociální ekonomiky jsou malé či nedostatečné povědomí v této oblasti, které by mohlo být zavádějící. Domnívám se, že kdybych volila dotazník složitější, návratnost dotazníků se sníží. Data získaná v tomto šetření nejsou nijak obsáhlá, vypovídají však o potenciálu neziskových organizací v celorepublikovém měřítku, jak ukáží později. Pro zpracování dat jsem použila program Microsoft Office Excel.

Výběr respondentů probíhal na základě těchto kritérií:

- a) nestátní nezisková organizace se sídlem na území České republiky
- b) organizace poskytující sociální služby lidem se sociálním či zdravotním znevýhodněním a/nebo organizace ze spektra ekologicky zaměřených organizací
- c) kontaktní údaje organizace jsou dostupné na Internetu

Kontakty na jednotlivé zástupce neziskových organizací jsme získali v databázi neziskových organizací⁵¹, doplněné o dostupné kontakty registru sociálních služeb⁵² a to konkrétně těch, které provozují sociálně terapeutickou dílnu podle § 67, zákona č. 108/2006, o sociálních službách, další kontakty jsme získali od účastníků semináře Jak jsme zakládali sociální firmu⁵³ nebo díky osobním kontaktům jednotlivých pracovníků projektu.

4.1.2 Dotazník

Dotazník obsahuje údaje o respondentech jako je název organizace, právní forma organizace, cílová skupina, poslání organizace a kontaktní údaje. Druhá část dotazníku je zaměřena již na samotné mapování, kde zjišťuji, zda organizace mají či nemají vlastní příjmy, jaký je cíl aktivit, které jim příjem přinášejí a skrze jakou činnost těchto cílů dosahují. Doplnující otázka v dotazníku je již zaměřena na zájem o problematiku sociálních firem. Respondenti měli možnost vybrat vždy více odpovědí.

4.1.3 Průběh mapování

V rámci mapování sociálních firem bylo v průběhu února a března 2008 osloveno 662 zástupců nestátních neziskových organizací dle stanovených kritérií. Do mapování se aktivně zapojilo a vyplněný dotazník zpět zaslalo 100 organizací. Z celkového počtu je to 73 občanských sdružení, 15 církevních organizací, 10 obecně prospěšných organizací, 1 příspěvková organizace a jedna společnost s ručením omezeným.

Návratnost dotazníků se blíží k 15ti %, což vnímám jako velký úspěch. Předpokládám, že pokud by má činnost nebyla zaštitěna projektem, návratnost by byla mnohem nižší. Jako další významné faktory vnímám exkluzivitu samotného tématu, pro neziskové organizace je sociální ekonomika výzvou a možností dalšího financování své činnosti, chybí jim však praktické informace, prostor pro sdílení, jak ukázaly výstupy mapování. Odesláním vyplněného dotazníku získali respondenti možnost zapojit se aktivně do

---

⁵¹ <http://www.neziskovky.cz> (leden 2008)

⁵² <http://www.portal.mpsv.cz/iregistr> (leden 2008)

⁵³ Tento seminář proběhl v listopadu a prosinci 2008.

činnosti či získat další informace. Klíčoví byli konkrétní pracovníci, kteří získali přístup k dotazníku. Je pravděpodobné, že v některých organizacích nenašel dotazník vhodného respondenta. Dalším faktorem, který mohl ovlivnit návratnost je fakt, že pracovníci neziskových organizací jsou často velmi zaneprázdněni. Tuto myšlenku nemohu potvrdit žádnými daty, pouze vlastní zkušeností. Faktem však je, že další zástupci organizací reagovali na úvodní e-mail, ve kterém uvedli důvody pro které se mapování nemohou nebo nechtějí zúčastnit (nejčastěji nezájem o téma sociální ekonomiky či právě nedostatek času pro vyplnění dotazníku), některé e-mailové adresy nebyly v době šetření funkční. Tyto organizace nejsou v celkovém počtu zohledněny. Zajímavý je také fakt, že z celkového počtu respondentů bylo pouze 5 organizací s enviromentálním zaměřením, (Hnutí DUHA – Přátelé Země ČR, ZO ČSOP Veronica, Ekodomov o. s., Calla o. s., Ekocentrum Brno) dvě z nich si nepřály další informace o sociální firmě, i přesto že jejich činnost vykazuje znaky sociálních podniků či splňují obě podmínky pro zařazení do skupiny potenciální sociální firmy.

4.1.4 Přehled výsledků mapování

Na základě dotazníků jsem provedla základní dělení organizací:

- a) organizace, které mají vlastní příjem
- b) organizace, které nemají vlastní příjem z účasti na trhu, ale uvažují o něm

a) Organizace, které mají vlastní příjem

76 organizací uvedlo, že má vlastní příjem a provozuje ekonomické aktivity, z toho 58 s cílem zvýšit si příjmy a 39 s cílem zaměstnat znevýhodněné osoby. **33 organizací uvedlo, že cílem této aktivity je zvýšení příjmu organizace současně s možností zaměstnat znevýhodněné osoby.** 16 organizací uvedlo jiné cíle těchto aktivit, nejčastěji se jedná o různé typy obecně prospěšné činnosti.

22 organizací uvedlo, že prodává výrobky chráněné dílny, 22 organizací uvedlo že vyrábí a prodává výrobky mimo chráněnou dílnu. 26 organizací poskytuje služby

veřejnosti, organizací uvedlo jiné aktivity, nejčastěji se jedná o poradenské a vzdělávací činnosti, sociální služby, prodej zboží nebo aktivity, pronájem prostor nebo takové aktivity, které by se daly zařadit do služeb veřejnosti (např. provoz veřejného WC).

b) Organizace, které nemají vlastní příjem

13 organizací uvedlo, že žádnou takovou aktivitu, která by jim přinesla příjem neprovozuje, ale uvažuje o ní. Z toho 8 s cílem zvýšit si vlastní příjem a 7 jako možnost zaměstnání znevýhodněných, 6 organizací uvedlo oba dva důvody. 4 organizace žádné cíle pro plánované ekonomické aktivity neuvedlo. V případě 1 organizace se jedná o prodej výrobků CHD, 2 organizace uvedly prodej výrobků mimo CHD nebo jiné, 4 organizace uvedly poskytování služeb veřejnosti nebo jiné. 6 organizací uvedlo jiné, jedná se o tyto jiné aktivity: sociálně-právní poradenství, vzdělávání, organizace zájezdů, obecně prospěšné aktivity

9 organizací nemá žádný příjem, neprovozuje žádnou aktivitu, ani o ní neuvažuje, přesto 8 z nich projevilo zájem o informace o sociální firmě, popř. spolupráci v této oblasti.

4.1.5 Potenciální sociální firmy

Za potenciální sociální firmy v kontextu tohoto výzkumu považuji ty, které mají vlastní příjem nebo uvažují o takové aktivitě, která by jim ho přinesla a splňují další dvě podmínky a to účast na trhu za účelem zvýšení vlastních příjmů (cílená ekonomická činnost, která nemusí nutně přinášet zisk) a zaměstnávání osob ze znevýhodněním. Toto třídění je orientační a slouží pouze pro přehled možného pohledu na potenciální sociální firmy. Abychom získali relevantní data, bylo by nutné tyto organizace podrobit dalšímu a rozsáhlejšímu zkoumání, otestovat zda tato kritéria skutečně plní nebo mají v úmyslu naplňovat principy sociálního podniku a směřují k naplnění standardů sociální

firmy nebo vykazují alespoň některé ze znaků sociální firmy a ověřit tak jejich konkrétní potenciál.

Výše zmíněné podmínky ve výzkumu splnilo 33 organizací z toho 24 občanských sdružení, 3 obecně prospěšné společnosti, 6 církevních společností, všechny zaměřené na poskytování sociálních služeb. V souboru takto vybraných organizací však chyběly některé organizace, které se jako sociální firma prezentují na veřejnosti, do výsledné typologie jsem tedy zařadila také vybrané organizace, které uvedly jako cíl své aktivity „jiné“ a dále jej konkrétně rozvedly. Celkový počet potenciálních firem je tedy 26 občanských sdružení, 4 obecně prospěšné společnosti, 6 církevních společností.

Typologie potenciálních sociálních firem podle cílové skupiny

a) Organizace zaměstnává osoby se zdravotním postižením v souladu se svou cílovou skupinou

6 organizací prodává výrobky chráněné dílny, 5 organizací vyrábí či prodává výrobky mimo chráněnou dílnu. 7 organizací poskytuje služby jako je úklid města, zahradnické a úklidové služby, lesnické práce, grafické studio (grafické práce, malonákladový tisk, webdesign), kavárna, žehlárna, kopírovací služby, jedna z organizací plánuje rozšířit své stávající služby o další služby (fotograf, manikúra, kosmetika). Jako další uvedla jedna z organizací služby osobní asistence a soc.rehabilitace. Jako jiné než výroba či prodej výrobků chráněné dílny nebo mimo ni uvedli respondenti kurzy společenské výchovy psů, kurzy agility, kurzy a testování canisterapeutických týmů, výcvik vodících – státem dotovaných psů, péče o zeleň v okolí středisek organizace a technická podpora v rámci středisek organizace, školení v oblasti sociálních služeb, ovčí farma, balící a kompletační práce pro místní firmy, práce v lese (pěstební činnost).

Kromě zaměstnání osob se znevýhodněním uvedli respondenti také další cíle své aktivity, jedná se o zvýšení motivovanosti klientů, výchova psů a jejich majitelů ve městě obecně, možnost sportovního vyžití se psy, sblížování většinové společnosti s minoritami.

b) Organizace zaměstnává osoby se sociálním znevýhodněním v souladu se svou cílovou skupinou

V této kategorii se jedná se o jednu chráněnou dílnu, 3 organizace vyrábějí nebo prodávají výrobky mimo chráněnou dílnu. 3 organizace poskytují služby veřejnosti a to zahradnické a úklidové služby, lesnické práce, grafické studio (grafické práce, malonákladový tisk, webdesign), úklidy, údržba zeleně, pomocné práce, jedna z organizací plánuje rozšíření svých stávajících služeb o catering, kavárnu/jídelnu, úklid, zeleň – správa pro město, roznos letáků, polepy. Jako jiné aktivity uvedly organizace výrobu, prodej a rozvoz obědů, balící a kompletační práce pro místní firmy, práce v lese (pěstební činnost).

c) Organizace v tuto chvíli nezaměstnává žádné osoby se znevýhodněním, ale uvažuje o tom zaměstnat osoby z uvedené cílové skupiny

Žádná z organizací, která se chce věnovat aktivitám, které jí přinesou příjem a zároveň umožní přístup k zaměstnání osobám se znevýhodněním nemá v plánu vyrábět či prodávat výrobky v rámci chráněné dílny nebo mimo ni. Organizace z této skupiny uvádějí plánované činnosti ve službách a to konkrétně stavební činnost, zahradnické služby a úklidové práce, multikulturní catering (multikulturní kavárna), tréninková kavárna.

Jako jiný typ plánovaných aktivit uvedli respondenti této skupiny poskytování sociálního poradenství, zaměstnání znevýhodněných lidí přímo v centru organizace na pozici dle jejich schopností, (sociální pracovník, účetní, lektor PC kurzů, asistent pro nácvik soběstačnosti). Další z organizací chce spolupracovat i s dalšími firmami na možnosti vytvoření podmínek pro práci lidí na vozíku. V letošním roce plánuje jedna z organizací zprovoznit sociální firmu, kavárnu/galerii.

d) Ostatní potenciální sociální firmy

Tato skupina je různorodá a to proto, že někteří respondenti neuvedli, jaké osoby se znevýhodněním zaměstnávají nebo nebylo zřejmé, zda osoby, které jsou v organizaci zaměstnané jsou zároveň také cílovou skupinou organizace. Dva respondenti uvedli jako osoby se znevýhodněním matky na nebo po mateřské dovolené nebo matky s malými dětmi. 2 organizace prodávají výrobky chráněné dílny a 4 vyrábějí a či prodávají výrobky mimo chráněnou dílnu.

Organizace v této skupině nabízí služby prádelny a doplňkovou činnost (údržba zahrady, plesy, koncerty, ubytování, výrobky šicí dílny, rehabilitace a tělocvična), pořádání příměstských táborů, kurzů pro rodiče s dětmi, hlídání dětí, víkendové akce, rekvalifikační kurzy pro matky na mateřské dovolené, 1 organizace s poskytováním služeb začíná, vytvořili si agenturu práce.

Jako další cíle činnosti, která přináší organizaci příjem uvedli respondenti v této skupině vzdělávací aktivity, terapie a diagnostika, provozování veřejných toalet, kompletační práce, pro firmy v chráněné dílně, přednášková činnost, prodej odborných publikací, volnočasové aktivity, poskytování paliativní péče lůžkové, odlehčovací služby lůžkové, sociální poradenství, zvýšení vlastních příjmů společně s navázáním spolupráce s jinou nestátní neziskovou organizací, která zaměstnává znevýhodněné. Od dané NNO brát služby výrobky a tím jí podpořit.

Tabulka č. 1 - potenciální sociální firmy podle typologie a právní formy

	Typ a)	Typ b)	Typ c)	Typ d)	Celkem

Občanské sdružení	12	4	5	6	27
Obecně prospěšná společnost	0	2	1	2	5
Církevní organizace	2	1	1	3	7
Celkem	14	7	7	11	39*

*některé organizace zaměstnávají osoby se zdravotním postižením i sociálním znevýhodněním a jsou uvedeny ve více kategoriích

Nezávisle na tom, zda se jedná o vytipované potenciální sociální firmy či nikoli, uvedlo 72 organizací zájem o více informací o sociální firmě, 66 organizací projevilo zájem o výměnu zkušeností v této oblasti a 30 organizací uvedlo, že by rádi spolupracovali i nadále a to v těchto oblastech:

- předávání know-how a dalších informací (čerpání dotací, oblast podnikání, rizika spojená se sociálním podnikání, metodika, marketingové aktivity apod.)
- prosazování legislativních změn
- síťování a setkávání se
- partnerství a spolupráce v projektech
- výměna zkušeností v konkrétních provozech (kavárna, zahradnické služby, chráněné dílny)

4.1.6 Shrnutí

Cíle projektu byly naplněny:

- Zájemci o sociální firmu byly osloveni
- Know-how a zkušenosti byly předány na závěrečném setkání na Jůnově statku
- potenciální sociální firmy byly vytipovány, byť data nejsou plně validní.
- Potřeby potenciálních sociálních firem byly zmapovány

V tuto chvíli je již zřejmé, že dotazník nebyl nastaven tak, aby mohl relevantně ukázat potenciál nestátních neziskových organizací v oblasti sociálního podnikání. I přesto nabízí zajímavý pohled na nestátní neziskové organizace, které nabízí své výrobky či služby na trhu a zároveň zaměstnávají osoby se znevýhodněním. Ačkoli zástupci nestátních neziskových organizací hovoří o nedostatku vhodných podnikatelských aktivit, výstupy z dotazníku nabízí podle mého názoru širokou paletu služeb, která se pro podnikatelský záměr sociální firmy hodí. Vhodné je volit podnikatelský záměr s ohledem na lokální zdroje, podnebí, demografickou situaci lokality, ve které chce sociální firma působit apod. Významný je také fakt, že ani jedna z potenciálních sociálních firem, která v tuto chvíli nemá vlastní příjem, ale uvažuje o něm, nezvažuje zřízení chráněné dílny.

Dotazník byl vytvářen především s ohledem na cíle projektu. Neobsahuje část věnovanou procentu znevýhodněných zaměstnanců, která je u sociálních firem klíčová a jasně je odděluje od chráněných dílen a nesleduje ani ohodnocování zaměstnanců/klientů a jejich postavení v hierarchii organizace. Některé otázky v dotazníku nejsou jasně strukturovány, což způsobilo jejich nejasný výklad, nebyla zřejmá návaznost všech otázek na ty aktivity, které přinášejí organizaci příjem, respondenti poté poukazovali také na další služby, které poskytují (nejčastěji se jedná o sociální služby). Dotazník nebyl směřován na vedoucí pracovníky, ale na kontaktní e-maily organizací, což pravděpodobně způsobilo, že ne vždy odpovídal vhodný zaměstnanec organizace.

Mapování je tedy vhodné vnímat jako pilotní projekt pro další výzkumy v oblasti sociálních podniků, sociálních firem, jeho výstupy mohou sloužit jako přehled a inspirace. Potvrdilo se, že o tematiku sociálních firem je mezi organizacemi zájem, zřejmá je ale nejistota s uchopováním tématu sociální firmy a výklad některých pojmů (sociální znevýhodnění).

4.2 Potřeby potenciálních sociálních firem

Před samotným mapováním proběhly dva semináře pro zájemce o téma sociální firmy „Jak jsme zakládali sociální firmy“, kde zástupci projektu nabídli vlastní zkušenosti se zakládáním sociální firmy, praktické rady a zkušenosti pro každý ze tří principů, na kterých sociální firma stojí (zaměstnání, podnikání, podpora) a konzultace s právníkem. Již zde se ukázal velký zájem o téma sociální firmy, ale byla zřejmá také nejistota v uchopení konceptu a jeho podstaty⁵⁴.

Na základě mapování byl v květnu 2008 uspořádán závěrečný seminář, kam byli pozváni respondenti mapování a kromě sociálních firem Zahrada, Café Therapy zde měli možnost prezentovat své záměry další organizace. Na tomto semináři definovali zástupci neziskových organizací výhody a nevýhody konceptu sociální firmy, byly pojmenovány vnitřní a vnější bariéry rozvoje.⁵⁵ Podle zástupců neziskových organizací je nutné vzdělávání nestátních neziskových organizací v podnikání, tlak na získávání dotací (podpora státu na rozvoj sociálních firem, osvěta směrem k veřejnosti (dobrá praxe usnadní hledání profesionálních zaměstnanců - koučů), rozvoj spolupráce veřejné správy, nestátních neziskových organizací a zahraničních organizací, lobbying, sdružování sociálních firem a propagace, vícezdrojové financování, silní partneři v podnikání, cílené politické aktivity a ovlivňování konkrétních zákonů. V rozvoji pomůže změna legislativního prostředí, prostor pro výměnu zkušeností, vstupní granty na rozvoj sociálních firmy a další podpora (např. daňové úlevy a to i pro obchodní společnosti, které se profilují jako sociální firma).

4.3 Významná témata pro rozvoj sociálních firem

---

⁵⁴ Záznam otázek a odpovědí z obou seminářů viz. příloha

⁵⁵ Viz. příloha

Dle návrhů pro rozvoj sociálních firem, které definovali sami zástupci nestátních neziskových organizací a na základě zkušeností ze seminářů „Jak jsme zakládali sociální firmy“ a zároveň v souladu se závěrečnými doporučeními pro rozvoj sociální ekonomiky podle Francové (2008) jsem vypracovala strategické otázky pro rozvoj sociálních podniků a sociální ekonomiky pro nestátní neziskové organizace.

4.3.1 Zneužití konceptu sociálních podniků a sociálních firem

V zásadě existují dvě možné cesty vedoucí ke zneužití konceptu sociálních podniků nebo sociálních firem. Jedná se o nevědomé zneužití, které pramení z neznalosti problematiky a vědomé zneužívání, které umožňují volně nastavená nebo žádná pravidla. Již v tuto chvíli sama sebe definuje několik nestátních neziskových organizací jako sociální firmu, ačkoli nenaplnují standardy sociální firmy⁵⁶. K této deformované interpretaci inklinují ze své podstaty především dva typy sociálních služeb a to tréninkové kavárny a chráněné dílny zřizované podle zákona o zaměstnanosti. Dle mého názoru chráněná dílna, jak již její název napovídá neobsahuje žádný integrační potenciál, procento znevýhodněných osob často dosahuje 100%, některé chráněné dílny nestátních neziskových organizací vyrábějí takové výrobky, které nemají možnost obstát před konkurencí, často se vyrábí proto „aby byly“.

Dohnalová (2006) upozorňuje, že je nutné brát charakteristiky sociálních podniků komplexně, ne jednotlivě. Důvodem je možná záměna tradiční nestátní neziskové organizace za subjekt sociální ekonomiky. Ukazuje se, že toto riziko je u samotných neziskových organizací vysoké. Sociální ekonomika a její nástroje jsou možností, jak do budoucna zajistit finanční zázemí pro své neziskové aktivity. Na této bázi funguje sociální ekonomika v USA a v České republice není tento způsob vzhledem k širokému vymezení sociální ekonomiky vyloučen. Neziskové organizace tak vděčně přijímají jakékoli koncepty, které jim toto umožní, aniž by do hloubky zvážili, zda se právě jimi provozovaná aktivita do konkrétního rámce hodí.

---

⁵⁶ Viz. příloha

Zde je nutné vymezit hranice mezi službami zaměstnanosti (chráněná dílna, chráněné pracovní místo), sociálními službami (socioterapeutická dílna, agentury podporovaného zaměstnávání), sociálně zodpovědným podnikem (péče o vlastní zaměstnance, kteří nemají znevýhodnění) a sociálním podnikem. Pojem sociální firma, sociální podnik může v současné době použít kdokoli, aniž by jej to k něčemu zavazovalo. Tato možnost a různý výklad pojmů může vést k deformaci v očích veřejnosti, ale i samotných zájemců o tuto problematiku.

„Značka“ sociální firmy nebo sociálního podniku může být zneužita k plnění jiných cílů, než ke kterým jsou tyto subjekty určeny. Ve chvíli, kdy není nastaven kontrolní mechanismus nebo jsou pravidla nastavena volně, hrozí zneužití této „značky“. Řešením je dle mého certifikace jednotlivých produktů, jejíž přípravu zvažovali zástupci projektu Rozvoj sociální firmy. Vzhledem k okolnostem však nebyla certifikace připravena. Je nutné, aby certifikační systém vytvořili ti, kteří se v prostředí sociálních podniků, resp. firem pohybují, dobře znají jeho přednosti, nedostatky a potřeby a stojí o jejich rozvoj.

Operacionalizaci principů sociálního podniku navrhla v rámci vytváření samotných principů NESEA a lze očekávat, že v této činnosti bude pokračovat i po skončení Programu Iniciativy Equal. Již byly učiněny konkrétní kroky a to založením obecně prospěšné společnosti Nová ekonomika o. p. s.

4.3.2 Zdroje

Pro sociální podniky by mělo být typické vícezdrojové financování, které přichází jak z vlastních zdrojů, tak ze zdrojů vnějších (soukromých, veřejných). Vlastními zdroji mohou být příjmy z podnikatelské aktivity, členské příspěvky. Vnější soukromým zdrojem mohou být nadace (cílená podpora sociálním podnikům) či sponzorské dary. Sociální firmy by dle Standardů měly dosahovat alespoň 50 % příjmů z vlastních zdrojů. Obecná zásada pro sociální podniky je reinvestice zisku zpět do rozvoje společnosti.

Sociální podniky mohou čerpat podporu z Evropského sociálního fondu, je však otázka, co nastane ve chvíli, kdy již tuto podporu nebude možné čerpat.

Vzhledem k absenci podpory směřované přímo k sociálním podnikům či sociálním firmám, které ve své podstatě nejsou sociálními službami, ani službami zaměstnanosti, je současná praxe taková, že sociální podniky využívají podpory dle zákona o zaměstnanosti, která je podmíněna zaměstnáváním osob se zdravotním postižením dle § 67 zákona o zaměstnanosti. V praxi se tak můžeme setkat s absurdní situací, kdy osoba se znevýhodněním, která má zájem a předpoklady pracovat v sociální firmě, musí požádat o invalidní důchod, aby mohla být v sociální firmě zaměstnána a ta poté mohla nárokovat příslušnou podporu. Ty sociální podniky, které zaměstnávají osoby mimo rámec definice zdravotního postižení nemají nárok na podporu žádnou.

Příležitost pro transparentní podporu pro sociální podniky vidím ve stanovení podmínek pro přiznání statutu veřejně prospěšné společnosti, definování sociálního znevýhodnění a navazující podpoře pro takové zaměstnavatele, kteří se rozhodnou zaměstnat osoby se sociálním znevýhodněním, v zadávání veřejných zakázek sociálním podnikům, v přímé podpoře sociálním podnikům při jejich rozjezdu, mikropůjčky, v nepřímé podpoře ve formě daňových asignací, poskytnutí prostor za výhodných podmínek apod.

Významným zdrojem nepeněžní povahy je v integračních sociálních podnicích práce dobrovolníků. V České republice v sociálních službách pracují dobrovolníci, často studenti, pro které práce dobrovolníka zároveň stáží. I přesto není potenciál práce dobrovolníků dle mého systematicky využíván, tak aby mohl být vnímán a pojmenován jako jeden z nepeněžních zdrojů organizace, podniku. Kromě domácích dobrovolníků lze také využít možnost dlouhodobé dobrovolnické podpory skrze dobrovolníka ze zahraničí. Je možné kontaktovat lokální dobrovolnickou organizaci či využít některý z mezinárodních programů, jako je například Evropská dobrovolná služba, podporovaná Evropskou komisí. Pro nevládní neziskové organizace je to podle mého výborná příležitost, jak využít dostupné zdroje a zároveň snížit náklady a zvýšit integrační potenciál sociálních podniků.

4.3.3 Spolupráce a síťování

Dalším významným prvkem aktivit zezdola je spolupráce subjektů sociální ekonomiky na národní úrovni, jak je to běžné v dalších státech Evropské unie. Podle Francové je brzy na vytváření střešní organizace pro sociální ekonomiku, přesto je sdílení informací a zkušeností pro organizace významným zdrojem a organizace by jej ocenily.

Webové stránky www.socialni-ekonomika.cz nebo www.socialnifirmy.cz, které vznikly v rámci projektů Inicativy Equal, mají potenciál stát se místem sdílení informací a vzájemné výměny zkušeností a tipů. V tuto chvíli jsou stránky prezentovány jako jednosměrný zdroj informací, pro účel vzájemnosti by zde bylo vhodné umožnit diskuzi zájemců o téma sociální podnik či sociální firmy. Životnost podobných webových stránek však často končí se závěrem příslušného projektu.

4.3.4 Prosazování sociální ekonomiky

Proti družstvům jsou neziskové organizace znevýhodněné, nejsou relevantními partnery pro vyjednávání. Pro úředníky státní správy nejsou neziskové organizace partnery pro vyjednávání a pravděpodobně ani zástupci neziskových organizací se necítí být rovnocennými partnery. Do procesu formování identity neziskových organizací, popř. sociální ekonomiky vstupují často emoce, jednání nemohou být konstruktivní. I přesto se potvrdilo, že cílené a dlouhodobé prosazování sociální ekonomiky přináší postupné začleňování sociální ekonomiky do dokumentů na národní úrovni.

Problematika sociální ekonomiky je mezioborová disciplína, svou povahou spadá pod gesci Ministerstva pro místní rozvoj, Ministerstva práce a sociálních věcí a Ministerstva průmyslu a obchodu. Česká společnost je ale nastavena řešit podobné záležitosti odděleně. A ačkoli by se mohlo zdát téma sociální ekonomiky apolitické a v mnoha Evropských zemích tomu tak může být, v České republice vždy záleží na tom, jaká panuje „politická nálada“ a jak jsou nastaveny priority. Tento fakt rozvoj sociální

ekonomiky a především celého neziskového sektoru velmi brzdí. Rozvoj sociální ekonomiky, stejně jako rozvoj občanské společnosti je i dnes zpomalen kvůli odkazu bývalého režimu, kde centrální plánování porušilo přirozené vazby na lokální úrovni.

4.3.5 Propagace sociální ekonomiky v běžných médiích

Sociální ekonomika byla zatím prezentována především odborné veřejnosti skrze úzce profilovaná média. Pokud chceme dosáhnout stavu, kdy v sociální ekonomice zaujmou aktivní roli také osoby se znevýhodněním, je nutné umožnit přístup k informacím i těmto skupinám obyvatel (osoby se zdravotním postižením, osoby či skupiny osob se sociálním znevýhodněním).

Prezentace širokému publiku je významná, může usnadnit vyjednávání v bankách, spolupráci s dodavateli či dalšími komerčními subjekty, získávání potenciálních zákazníků, zástupce bank, běžných podnikatelů. Je prospěšná všude tam, kde jsou za konkrétní činy zodpovědní konkrétní lidé. Zvláštní pozornost je vhodné věnovat lokálním periodikům. Všeobecné povědomí může usnadnit získávání zaměstnanců bez znevýhodnění.

Závěr

Práce shrnuje nejdůležitější definice pro sociální ekonomiku v rámci Evropského společenství a představuje důležité evropské dokumenty. Přináší diskuzi o vztahu podoby sociálního státu a sociální ekonomiky. Sociální stát zde není vykreslen do detailu, stěžejní je vymezení pojmů sociální ekonomika a sociální ekonomie, které bývají často zaměňovány. Bylo by jistě přínosné, věnovat se tomuto teoretickému tématu podrobněji, rozsah diplomové práce a její zaměření to však neumožňuje.

Hlavním těžiště práce je v kapitole věnované České republice a prostředí, ve kterém se ustavuje současná podoba sociální ekonomiky. Vzhledem k tomu, že celá práce je zaměřena na nestátní neziskové organizace, které poskytují sociální služby, vnímám jako přínosné zasazení konceptu sociální ekonomiky do systému sociálních služeb, které poskytují podporu při začleňování na trh práce osobám ohroženým sociální exkluzí a propojení sociální práce se sociální ekonomikou a definování možných konkrétních možností spolupráce.

I přesto, že je práce zaměřena na úzkou skupinu subjektů sociální ekonomiky, pro hlubší pochopení a nahlédnutí celé problematiky by bylo nutné sestoupit ještě o úroveň níže. Mapování sociálních firem prokázalo zájem o tuto problematiku, zároveň je ale zřejmá nejistota v uchopování nové výzvy a ustavování sociální ekonomiky v kontextu nestátních neziskových organizací a budování identity sociálních podniků. Teprve ve chvíli, kdy bude tato fáze nejistoty překonána, považuji za vhodné ukotvit sociální ekonomiku legislativně.

Tato práce může pomoci zájemcům z řad nestátních neziskových organizací nahlédnout do problematiky, seznámit se základními pojmy v sociální ekonomice, legislativním rámcem a konkrétními zkušenostmi ostatních organizací, které již podnikly první kroky vstříc sociální ekonomice. Práce pojmenovává výzvy a rizika s nimi spojená a nabízí opatření, která lze učinit, aby mohl být koncept rozvíjen a nedeformován. Cíl práce byl podle mého naplněn.

Literatura

Barr, N.: *The Economics of Social Welfare*. Oxford University Press, Oxford, 2004.

CEFEC (2007): *Linecká výva*. [on line], dostupné z <http://www.socialnifirmy.cz/getdoc.php?id=635&sessid=ba747e71b9235de45979767f5099cb74>. (cit. 1. 12. 2008)

Commission Decision on Compliance of the Fire-Extinguishing System Used on the Ro-Ro Ferry „Finnsailor“ (IMO No 8401444) with Council Directive 1999/35/EC of 29 April 1999, Official Journal of the European Union, 2003.

Davister, C., Defourny, J., Gregoire, O: *Les Entreprises Sociales d'Insertion Dans L'Union Europeenne: un Aperçu General*. EMES Working Papers, 2004 [on line], dostupné z www.emes.net (cit. 13. 11. 2007)

Defourny, J.: *Sociální podniky v rozšířené Evropě: Koncept a zkušenosti* [on line], dostupné z http://www.scmvd.cz/download/Socialnipodniky_Defourny_EMES1.doc (cit. 25. 7. 2006)

Deset let evropské strategie zaměstnanosti. Úřad pro úřední tisky Evropských společenství, Lucemburk, 2007.

Dohnalová, M.: Sociální ekonomika - prostor pro sociální práci. *Sociální práce 21*. Asociace vzdělavatelů v sociální práci. Brno, 2003a.

Dohnalová, M.: Pohledy na občanský sektor. *Občanská společnost: Minulost – současnost – budoucnost (17. svazek série Panoráma biologické a sociokulturní antropologie: Modulové učební texty pro studenty antropologie a „příbuzných“ oborů*. Nadace Universitas Masarykiana, Brno, 2003b.

Dohnalová, M.: *Sociální ekonomika v evropském kontextu*. Akademické nakladatelství CERM, Brno, 2006.

Extending Opportunities: How active social policy can benefit us all. Paris, 2005. [on line], dostupné z <http://www.oecd.org/dataoecd/39/12/34607634.pdf> (cit. 9. 11. 2008)

Francová, P.: *Hodnocení mainstreamingové strategie Národní tématické sítě C*. Praha, 2008. [on line], dostupné z <https://forum.esfcr.cz> (cit. 26. 10. 2008)

Sociální firma – výzva v podnikání 21. století. Fokus Praha, o. s., Praha, 2007.

Standardy sociální firmy. Fokus Praha, o. s., Praha, 2007.

Frič, P., Goulli, R.: *Neziskový sektor v České republice*. Eurolex Bohemia, Praha, 2001.

Hunčová, M.: *Ekonomický rozměr občanské společnosti*. Univerzita J.E. Purkyně v Ústí nad Labem. Ústí nad Labem, 2004.

Hunčová, M.: *Sociální ekonomika a podnik*. Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem. Ústí nad Labem, 2007.

Kaźmierczak, T., Rymysza, M.: *Social economy in Poland*. Institute of public affairs [online], dostupné z <http://www.isp.org.pl/files/12837785940930327001215176214.pdf> (cit. 2. 11. 2008)

Keller, J.: *Soumrak sociálního státu*. Slon, Praha, 2006.

Lankašová, L.: *Uplatnění NNO v konceptu sociálního podnikání*. Postupová práce FF UK, Praha, 2006.

Národní plán podpory a integrace občanů se zdravotním postižením na období 2006 – 2009, Vládní výbor pro zdravotně postižené občany, 2005.

Národní program reforem České republiky 2008 – 2010, Česká republika 2008. [online], dostupné z http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Narodni_program_reforem_CR_2008-2010_pdf

Národní zpráva o strategiích sociální ochrany a sociálního začleňování na léta 2008–2010, Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky, 2008.

Návrh národního rozvojového plánu České republiky 2007 – 2013, Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 2006.

Obecné firmy. Nadácia Milana Šimečků, Bratislava, 2007.

Pearce, D. W. a kol: *Macmillanův slovník moderní ekonomie*. Victoria Publishing. Praha, 1995.

Potůček, M.: *Nejen trh*. Slon, Praha, 1997.

Potůček, M.: *Sociální politika*. Slon, Praha, 1995.

Veľtrh inovací pro otevřený trh práce. Ministerstvo práce a sociálních věcí, Praha, 2008.

Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů. *Obnovená sociální agenda: Příležitosti, přístup a solidarita v Evropě 21. století*. Komise Evropských společenství, Brusel, 2008.

Sdělení Komise Radě, Evropskému parlamentu, Hospodářskému a Sociálnímu výboru a Výboru regionů: *O Podpoře družstevních společností v Evropě*. Komise Evropského společenství, Brusel, 2003.

Sdělení Komise Radě, Evropskému parlamentu, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů. „*Zelenou malým a středním podnikům*.“ Komise Evropských společenství, Brusel, 2008.

Sociální družstva – nový prvek v české ekonomice. SČMVD. Praha, 2001. Sociální ekonomika a NNO. Centrum pro výzkum neziskového sektoru. Praha, 2005.

Sociální ekonomika v Evropské unii a její aplikace na podmínky České republiky. Orfeus. Praha, 2004.

Rektořík, J. a kol.: *Organizace neziskového sektoru. Základy ekonomiky, teorie a řízení*. Ekopress. Praha, 2001.

Rosenmayer, T.: *Soukromý neziskový sektor* [on line], Centrum pro výzkum neziskové sektoru, dostupné z http://www.ecvns.cz/show_prispevek.php?id=2&saveasname=clanek_soukromyneziskovysektor.pdf. (cit. 20. 8. 2006)

Rozšiřování příležitostí: Jak nám všem může prospět aktivní sociální politika, vytvořeno z Extending opportunities: How Active Social Policy Can Benefit Us All, OECD, Paříž, 2005.

Taišl, J.: *Možnosti sociálního podnikání v rámci právní úpravy zadávání veřejných zakázek v evropském a českém právu*. Nový Prostor, o.s., Praha, 2007.

Tomeš, I.: *Sociální politika: teorie a mezinárodní zkušenost*. Socioklub, Praha, 2001.

Zpráva Komise Radě o příloze XII služebního řádu, Komise Evropských společenství, Brusel 2008.

Internetové zdroje:

<http://ec.europa.eu>

<http://www.dzamilastehlikova.cz>

<http://www.neziskovky.cz>

<http://www.portal.mpsv.cz/iregistr>

<http://www.oecd.org>

<http://www.portal-vz.cz>

<http://www.steptonet.cz>

<http://www.socialni-ekonomika.cz>

<http://www.upsvar.sk>

Přílohy

Resumé

Název práce: Rozvoj sociální ekonomiky v prostředí neziskových organizací v České republice

Jméno: Lucie Lankašová

Vedoucí : Prof. JUDr. Igor Tomeš, Csc.

Oponent: PhDr. Jakub Čtvrtník MBA

Studijní obor: Sociální práce

Klíčová slova: sociální ekonomika, sociální podnik, sociální firma, nestátní nezisková organizace, osoba se zdravotním postižením, osoba se sociálním znevýhodněním

Sociální ekonomika je oblastí, která se velmi dynamicky rozvíjí. Jedním z hlavních aktérů v sociální ekonomice jsou nestátní neziskové organizace, které mají velký potenciál tento koncept dále rozvíjet. Práce se tedy věnuje problematice sociální ekonomiky ve vztahu k nestátním neziskovým organizacím a to především těm, které poskytují sociální služby. V práci bylo sledováno jakým způsobem jsou nestátní neziskové organizace zapojeny do sociální ekonomiky v současnosti a jaké jsou další možnosti jejich uplatnění. Pro teoretickou část je stěžejní studium odborné, většinou cizojazyčné literatury. V teoretické části zaměřené na české prostředí je využita také vlastní zkušenost získaná při nezávislém pozorování na setkávání pracovní skupiny NESEA a zkušenost získaná v rámci činnosti pro pracovní skupinu projektu Rozvoj sociální firmy. V praktické části jsou aplikovány opět zkušenosti z pozorování, získané v rámci činnosti pro projekt, dále jsou využita data získaná formou dotazíku distribuovaného mezi nestátními neziskovými organizacemi.

Práce definuje klíčové pojmy z oblasti sociální ekonomiky a to na evropské i národní úrovni. V evropském kontextu pak sleduje vývoj v druhé polovině 20. století a dokumenty, ve kterých je sociální ekonomice a jejím subjektům vyjádřena podpora. V českém prostředí se soustředí na vývoj v posledních několika letech. Zmiňuje dokumenty významné pro rozvoj a popisuje legislativní prostředí. Pojmenovává další významné skutečnosti pro další rozvoj sociální ekonomiky a jejích subjektů. Popisuje různé typy sociálních podniků a hledá uplatnění pro konkrétní typ sociálního podniku – sociální firmu.

Výstupem práce je zjištění, že nestátní neziskové organizace v České republice mají zájem o sociální ekonomiku, zajímá je koncept sociální firmy, ale ukazuje se, že nemají dostatek dovedností a znalostí pro aplikaci sociálních firem do českého prostředí. Podmínky pro fungování sociálních firem nejsou v současné době ideální, ale je zde potenciál pro rozvoj. Práce pojmenovává potřeby nestátních neziskových organizací v této oblasti a možná rizika při aplikaci modelu do českých podmínek.

Resumé

Name of disertation: Social economy development among nonprofit organizations in the Czech republic

Name: Lucie Lankašová

Leader of disertation : Prof. JUDr. Igor Tomeš, Csc.

Opponent: PhDr. Jakub Čtvrtník MBA

Filed of study: Social work

Key words: social economy, social enterprise, social firm, nonprofit organization, person with disability, person with social handicap

Social economy is a field, which has really dynamic growth. One of these big parts in social economy is the nonprofit organizations, which have huge potential in this concept. That is why my work takes care about social economical problems in reference to nonprofit organizations, especially social services providers. The disertation focuses on nonprofit organizations and how they are related into social economy nowadays and how they could be used in a future. The theoretical part stands on study of scientific literature in foreign language. In theoretical part, based on Czech environment, is used my own experience, which I have gained in independent observation in the cooperation with work group NESEA. Plus experience gained during doing project Social Firm development. In practical part are used my own experience also, especially within the activity for project listed above. Farther are used data got out from questionnaires distributed among nonprofit organizations.

Disertation defines key terms out from social economy field, especially in European and national level. The European context is focused on development of social economy in second half of 20. century and on documents, which support social economy. The Czech environment is focused on the same development in last couple years. It uses the documents important for development of legislative environment. It also catches other important ideas for following development of social economy and its components. Czech environment describes different kinds of social enterprises and it seeks for use of social enterprises – social firms.

Nonprofit organizations in Czech Republic are really interested in social economy and they are interested in concept of social firms. The problem is that those organizations do not have enough skills and knowledge for application model of social firm into Czech environment. Conditions for function of social firms are not ideal nowadays, but still we have well potential for development. Disertation lists the needs of nonprofit organizations in this field and risks which might come during the model application into Czech environment.